

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz on birinci İçtima

15.11.1337 Salı

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	218	4. — Takrirler	221
2. — Âzayı kıram muamelâtı	218	1. — Ankara Mebusu Mustafa Efendi-	
1. — Malta'dan avdet etmiş olan Sivas		nin, Beynam ormanlarındaki katiyat yü-	
Mebusu Rauf ve Diyarbekir Mebusu Zülfü		zünden ormanın harabolduğuna dair tak-	
Beylerin Meclise takdimi	218:220	riri	221
2. — İkinci Şubeden İktisat Encümeni-		5. — Muhtelif evrak	220
ne İçel Mebusu Ali Efendinin intihabedil-		1. — Mevlidi Nebevi münasebetiyle	
diğine dair encümen riyaseti tezkeresi	221	Koçgiri heyeti tahkikiyesinden mevruk	
3. — Teklifler	220	tebrik telgrafı	220:221
1. — İçel Mebusu Şevki Beyle Ali		6. — Sualler	220
Efendinin, Müfettişi Umumilik hakkında		1. — İzmit Mebusu Sırrı Beyin, siya-	
kanun teklifi (2/382)	220	seti umumiyeye dair Hariciye Vekâletinden	
2. — İçel Mebusu Ali Efendinin, Mut		sual takriri	220
kazası merkezindeki hamamın imar ve ih-		7. — Müzakere edilen maddeler	221
yasiyle mahallî belediyesine terki hakkın-		1. — İdarei Kura ve Nevahi kanun lâ-	
da kanun teklifi (2/383)	220	yihası ve Dahiliye Encümeni mazbatası	221:
			230,230:238

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 1,5 sonra

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTIPLER : Mahmud Said Bey (Muş), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Meclis küşadedildi. Zaptı sabık okunacak.

(Okundu.)

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin tahtı Riyasetlerinde bilinikât zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Heyet-i Vekileden mevрут Meni Müskirat Kanununun ikinci ve üçüncü maddelerinin tadiline ve ikinci maddesinin tefsirine dair levayihî kanuniye Kavanini Maliye Encümenine, hiyaneti vataniye ile mahkûm Abdullahođlu Mehmed hakkındaki evrak, Adliye Encümenine, Edirne Mebusu Şeref Beyin Dahiliye memurinine, belediye rüsumuna, idarei örfiyeye mütaallik teklifi kanunileri Lâyiha Encümenine, Ergani Mebusu Sırrı Beyin mutasarrıf Fahreddin Bey hakkındaki sual takriri Dahiliye Vekâletine havale edildi. Adana Mebusu Abdullah Efendinin mezuniyetine dair Divan kararı kabul olundu. Malta'dan avdet etmiş olan Karahisar Mebusu Ali, Gaziantep Mebusu Ali Cenani beyler tarafı Riyasetten Meclisi Âliye takdim olundular.

Nafia Vekili Ömer Lûtfi Beyin istifanamesi kıraat ve Kâzım Karabekir Paşanın Mevlidi Nebi tebrikine dair telgrafına cevap yazılması tensibolundu. Bilâhara İdarei Nevahi Kanununun müzakeresine geçilerek on dokuzuncu maddesi aynen, 20, 21, 22, 23, 24, 26 ncı maddeleri tadilen kabul ve 25, 27 ncı maddeleri tadil takrirleriyle encümene iade olunarak teneffüs için celse tatil olundu.

İkinci Celse

Ekseriyet hâsıl olmamasına ve vaktin geç olmasına mebni müzakere küşadedilemediğinden Salı günü İdarei Nevahi Kanununun müzakere-

sine devam olunacağı Makamı Riyasetten teffih edildi.

Birinci Reisvekili	Kâtip	Kâtip
<i>Hasan Fehmi</i>	<i>Mahmud Said</i>	<i>Âtîf</i>

REİS — Zaptı sabık hakkında mütalâa varmı? (Yok sadaları) zaptı sabık aynen kabul edildi.

2. — AZAYI KİRAM MUAMELÂTI

1. — *Malta'dan avdet etmiş olan Sivas Mebusu Rauf ve Diyarbekir Mebusu Zülfi Beylerin Meclise takdimi.*

REİS — Sivas Mebusu Kahraman Rauf Beyin Malta'dan gelerek Meclisi Âlinize iltihak ettiğini arz eylerim. (Şiddetli alkışlar)

SİDDİK B. (Çorum) — Reis Bey kürsüye buyursun.

HACI TEVFİK Ef. (Kângırı) — Efendim kendisini kürsüde görmek isteriz.

RAUF B. (Sivas) — (Şiddetli alkışlar arasında kürsüye gelerek) muhterem arkadaşlarım; hepinizce malûm olan geçen Martın 16 sında bu milletin azmi ulvisini ve yaşamak hususundaki karar ve imanını birtakım iğvaat ile boğmaya çalışan bihaberler, aralarına karışan âsiler ve bunların harekâtını, bu milletin pek meşru ve inşallah namütenahi olan hayatını ifnaya vesile ittihaz eden düşmanlar İstanbul'daki Meclisi Mebusanı basmak ve kendi zuumlerince milletin hareketi olmayıp birtakım kesanın teşebbüsü şahsileri addettikleri tertibatı gûya kökünden kal'etmek maksadiyle bâzı arkadaşlarla beraber bendenizi de tevkif ve Malta'ya sevk etmişlerdi. Muhterem arkadaşlar; bu hareketlerin tarihte devlet namını taşıyan teşkilâtın hiçbirisinde hiçbir zaman yapıldığını ben şahsan ta hattür edemiyorum. Bu harekete cüret eden düşman bize ne esir ve ne de mevkuf sıfatiy-

le muameleye cesaret edemedi. Esir bulunduğumuz 20 ay müddet zarında her hangi bir insanın izzeti nefisini rencide edecek her türlü teşebbüslerden tevakki etmeleri, alehusus İstanbul'da tevkif edildiğimiz gün İngiliz Karadeniz Filosu Kumandanı kendi imzasıyla neşrettiği bir beyanname ile bizleri o zamana kadar cereyan eden ve âtiyen cereyan edecek olan vekayia karşı rehin olarak aldığını ve buna mukabil bizi elinde tuttuğunu ilân etti.

Arkadaşlar şahsan ben buna güldüm. Benim mübarek milletimin âzim ve imanının, vatanın, binlerce senelik tarihini ve bihakkin lâyük olduğu parlak hayatı idame ettireceğine imanım vardı ve bunun âti karipte vukubulacağına kaani idim, bu itibarla ilâna cüret ettikleri bu beyannamenin, yakında milletimin azim ve imaniyle yüzlerine çarpılacağına ve bu suretle kendi kendilerini teşhir etmiş olacaklarına kaani idim. İşte bugün arkadaşlar, bunu idrak etmekle bahtiyarım. Mübarek milletimizi temsil eden siz vekil arkadaşlarımızın gösterdiği metanet ve celâdet, tarihi Osmaniyemize hak ve istiklâlimizi müdafaa yolunda, pek büyük bir misal irae etti ve bu suretle bizi, imhaya çalışan düşmanların elinden şanlı bir surette kurtardı. Bugün aranızda bulunmakla şerefyan oluyor. Bunun için hissiyatı şükranımı arz eder ve kabulünü rica ederim. Cenabıhak ankarip milletimizi tamamen düşmanın taarruzatından ve makasıtı mahsusasından İnşallah himematı âliyenizle tahlis edecektir ve milletimizi cihan içinde lâyük olduğu mesut bir istikbale kavuşturacaktır. Allah cümlemizi muvaffak etsin. Gösterdiğiniz teveccühe samimî kalbimden teşekkürler ederim. (Alkışlar)

REİS — Diyarbekir Mebusu Muhteremi Zülfü Beyefendi kardeşimizi Meclisi Âlinize takdim ediyorum.

ZÜLFÜ B. (Diyarbekir) — Muhterem arkadaşlar, hakkımda gösterdiğiniz şu teveccühe karşı ne söyleyeceğimden âcizim. Hemen Allah Meclisin sâyini meşkûr eylesin dâasını tekrar ederim. Memleketin en buhrandı, en dağdağlı bulunan bir zamanında, milletimizin evlâtlarını düşman ve zalim bir devletin elinden almak hususunda göstermiş olduğunuz fedakârlığa karşı arzı, şükran ederim. Bundan evvel beyefendi

beyan buyurdular. Tekrarına lüzum görmem. Çünkü ondan aşağı bir kelime tasavvur edemem ki, o kelimeyi kullanayım. Vaktiyle tebaasını değil, kendisine iltica eden mültecileri bile eenebiye teslim etmiyen bu hükümetin biz evlâdı olduğumuz halde, kabine ilk defa olarak bizleri rehnolarak verdiler. İngilizler rehnolarak aldıkları halde bizi Mısır'da hapishanede güdüttüler. Sonra Malta'ya getirdiler. Malta'da yapılan fecayii tasvirden âcizim, çünkü tasavvurun fevkindedir. Yine çok şükür olsun ki, milletimiz, düşmanlar memleketimize hücum ettiği zaman, Meclisi Âli bütün kuvvetiyle, milletle beraber çalıştılar ve memleketi kurtarmaya sây ettiler. Gerek ordunun muzafferiyeti, gerek Meclisin himmetinden dolayı Cenabı Hakka hamdüsena eyler ve fazla söylemeyi zait addeylerim. Ne söylesem de âcizim. Aranızda bulunmakla kesbi mefharet eylerim efendim. (Alkışlar)

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Biraz evvel size hitabeden Rauf bey hakkında bâzı şeyler arz etmek isterim. Rauf bey hakikaten - keşke kendileri burada olmasaydı da kendilerinin giyaplarında söyleseydim - memleketimizin iftihar edeceği bir gençtir. Kendilerini ekseriniz bilir, bilmiyen kimse kalmamıştır. Fakat bâzı hâtıratımı arz etmek isterim. Memleket nerede sıkılmış ise Rauf bey orada bulunmuştur. İtalyanlar Trablusgarb'a taarruz etmişlerdi. O sırada Rauf bey birden bire gaibolmuştu. Nereye? Cephane, silâh yüklenmiş, bir an evvel Trablusgarb'a cephane silâh yetiştirmiş ve mücahidine imdat etmiştir.

Balkan Harbi olmuştu. Düşmanın, Yunan'ın o zaman donanması bize faikti, bilirsiniz. Bendeniz düşmanın ademifaikiyeti için bâzı çareler aramıştım. O da, en ziyade göze görünen Averof'u batıracak veya amelden iskat edecek bir hale getirmektir. Bu tedbirin bahriyece kabili icra olup olmadığını Rauf beyden sordum. Rauf bey bize dedi ki; Kabili icradır. Fakat bunu yapmayın, mertliğe yakışmaz. Rauf bey o kadar merttir ki, düşmanın donanmasını bile hile ile batırmayı kabul etmemiştir. Bizim gemilerle biz boğazı geçebiliriz, dedi. Biraz sonra Rauf bey pek zorla müsaade alabildi, bırakıyorlardı. Çünkü kıymak istemiyorlardı. Hamidiyesinin üzerine bindi, bir sır gibi, nasıl diyeyim ricali bâtına gibi, İstanbul'dan çıktı, çıkışını kimse görmedi. Gezdi, dolandı, Yunanlıları

vurdu. Yağını, kömürünü nereden aldı? Kimse bilmedi. Günlere bayrağımızı Venedik sahillerinde dolaştırdı. İşte Rauf bey bu Rauf beydir. En sonra aramıza girdi İstanbul'da Rauf belki orada da mertliğinin kurbanı oldu ve Malta'ya kadar sürüldü ve kendisi bundan sonra teşriflerinden dolayı bizi müftehir kılmaktadır.

HÜSEİN AVNİ B. (Erzurum) — Şunu da arz ve ilâve ederim ki; harekâtı milliyenin temeli kurulurken Erzurum Kongresinin esas programı onun kaleminden çıkmıştır. (Biliyoruz, sadaları)

HACI TEVFİK Ef. (Kângırı) — Efendim, Muhterem Rauf'umuzu biz bildiğimiz gibi bütün âlem de bilir. Mütenebbinin, (Elhaylü velleylü velbidâü ta'rifunielharbü veddarbü velkırtâsü vel kalemü) dediği gibi onu gece de bilir, gündüz de bilir, at da bilir, kâğıt da bilir, silâh da bilir, kalem de bilir. Rauf beyi bunlardan daha çok şeyler bilir.

Rauf bey, Ömer Lûtfi beyin beyan buyurduğu gibi, milletin her fedakârlık istediği günde fedakârlığını bihakkin ibraz etmiş ve her fedakârlıkta mukaddeme olmuştur. Bendeniz bunu söylemeyeceğim. Bunun mezayasını herkes bildiğinden dolayı bundan bahsetmeyeceğim. Düşmanımız bilemedi. Fenalık yapacağım diye iyilik yaptı.

Bizim birtakım muazzez, muhterem adamlarımızı aldı, Malta'ya götürdü. Malta'ya götürdüğü vakitte eğer insaniyetkârane hareket etmiş olsaydı pek büyük fenalık yapmış olacaktı. Lâkin insaniyetten haricolan o zalim düşmanın insaniyet yapmak elinden gelmiyordu. Bir zamanlar İngiliz denince ağzımızın suyu şapır, şapır yere akıyordu. Onların sahte medeniyeti bizi mütehayyir bırakıyordu. Çünkü heriflerin hakımızda besledikleri âmali vehşetkâraneyi bilmiyorduk. Ne vakitki böyle zevatı esir aldılar, o vakit vahşetin en koyusunu, en şeniini gösterdiler. O zaman herkes anladı ki, bunlar medeniyet kisvesine bürünmüş birtakım vahşilerdir. Şu halde, bunlar bu hareketleriyle bize fenalık yapmadı, bilâkis iyilik yaptılar. Bir daha bunların yaldızlı medeniyetine firifte olan, kapılan memleketimiz gençleri artık bunlara kapılmasınlar, onların yaldızı gözlerini kamaştırmasın.

OSMAN B. (Lâzistan) — Efendim, zapta bir şeyin geçmesini arzu ediyorum. İngilizlerin me-

deniyetinden bahis buyurdular. Arkadaşlarımız İnebolu'ya geldikleri zaman vapurda, Hükümeti metbualarına iade edilecek İngiliz esirleri de vardı. Bizim Hilâhahmer murahasları geç kalanları kayıkla getirirken onlar da vapurdan dışarı çıkmak üzere bulunan arkadaşlarımızın sandıklarını kırıp eşyalarını gasbetmişlerdi.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bunlar eşhasa aittir.

3. — TEKLİFLER

1. — *İçel Mebusu Şevki Beyle Ali Efendinin, Müfettişi umumilik hakkında kanun teklifi (2/382)*

REİS — İçel Mebusu Şevki Beyin, müfettişi umumilik hakkındaki teklifi kanunisi.

Malûmuâliniz efendim, müfettişi umumilik kanun lâyihaları Dahiliye Encümenindedir. Diğer arkadaşlar tarafından da bu mevzu dair verilmiş birkaç teklif vardır. Tensip buyurursanız bunu da tadelname mahiyetinde encümene gönderelim.

2. — *İçel Mebusu Ali Efendinin, Mut kazası merkezindeki hamamın imar ve ihtiyasıyla mahalli belediyesine terki hakkında kanun teklifi (2/383)*

REİS — İçel Mebusu Ali Efendinin, Mut'taki bir arsanın belediyeye terki hakkındaki teklifi kanunisi var, Lâyiha Encümenine gönderiyoruz.

6. — SUALLER

1. — *İzmit Mebusu Sırrı Beyin, siyaseti umumiye dair Hariciye Vekâletinden sual tahriri*

REİS — Siyaseti umumiyei hariciye hakkında sual tahriri var, Hariciye Vekâletine tebliğ edeceğiz.

5. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Mevlidi nebevi münasebetiyle Koçgiri Heyeti Tahkikiyesinden mevrut tebrik telgrafı.*

REİS — Koçgiri'ye giden Heyeti Tahkikiyeyi teşkil eden arkadaşlarımız mevlidi nebi münasebetiyle tebrik telgrafı yazıyorlar. İcabeden cevabı yazarız.

Aydın Mebusu Esad Efendi ile rüfekası, mevlidi nebinin ilk cuması olmak münasebetiyle Ha-cıbayram Camii Şerifinde Meclisi Âliniz namına

mevlidi şerif kıraatini hatırımıza getiriyorlar. Zaten Divanı Riyaset bu vazifeyi ifa ile mükelleftir.

2. — *İkinci Şubeden İktisat Encümenine İçel Mebusu Ali Efendinin intihabedildiğine dair encümen riyaseti tezkeresi.*

REİS — İkinci Şubeden İktisat Encümenine İçel Mebusu Ali Efendinin intihabedildiğine dair encümenin tezkeresini berayı malûmat arz ediyorum.

4. — TAKRİRLER

1. — *Ankara Mebusu Mustafa Efendinin, Beynam ormanlarındaki katiyat yüzünden ormanın harapolduğuna dair takriri.*

REİS — Beynam ormanlarındaki katiyat dolayısıyla bu ormanın çiftçi ve zürram alât ve edevatı ziraiyelerini temin edemeyecek derecede harapılmakta olduğundan bu işe bir nihayet verdirilmesini Ankara Mebusu Hacı Mustafa Efendi bir takrirle teklif ediyor ve bu takririnin Heyeti Vekileye havalesini rica eyliyor. Tensip buyurursanız bir tezkere ile Heyeti Vekileye gönderelim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — İktisat Vekâletine gitsin.

REİS — Heyeti Vekileye gitsin, diyor efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bizde Heyeti Vekile yoktur, Kâbine değildir, vekillerimiz müstakildir, o ibare yanlıştır.

7. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *İdarei kura ve nevahi kanunu lâyihası ve Dahiliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Müfettişi Umumilik Kanununun müzakeresine başlıyoruz. (Nevahi Kanunu : Sadaları) evet, Nevahi Kanunu. 25 nci maddesi encümen geri almıştı. Bir şekli cedit üzere gönderdi.

Madde 25. — Nahiye şûraları her yirmi hane için ve nahiye dâhilindeki, reneber ve amele ve büyük ziraat ve emlak ashabiyle sanayii muhtelif mensubini arasındaki nispet gözetilerek intihabedilecek birer âzadan teşekkül eyler. Yirmi haneden dün olan köyler dahi birer âza bulundurur. Bir nahiyede âzanın adedi otuzu tecavüz edemez. Adedi nü-

fusu kırk bini mütecaviz olan büyük şehirlerde nahiye şûralarının adedi âzası altmış bir olmak üzere kabul edilmiştir.

REİS — Zekâi Bey, encümen namına söz söyleyecek misiniz?

MAZBATA MUHARRİRİ ZEKÂİ B. (Adana) — Aynen kabulünü istirham ediyoruz.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, dün Heyeti Celile, verdiğim bir takrir üzerine intihabın esasını nüfus olarak kabul etmişti. Encümen nazarı dikkata alınan bu takriri, demek ki, noktai nazara muvafık görmediği için reddetmiş bulunuyor. Bendeniz tekrar teklifimde ısrar ediyorum ve Heyeti Celilenin nazarı dikkatini celbediyorum. Hane deyince bizde vergi hanesi başka, belki aile hanesi yine başkadır. Çeşit çeşit haneler vardır. Sonra şûrada âza olacak zevat zeyd'in veya amr'ın mümessilidir. Hanelerin mümessili değildir. Onun için nüfus esas ittihaz edilmelidir ve asıl bu hususta esas nüfustur. Binaenaleyh encümen ona göre Heyeti Celilenin noktai nazara muvafakat etmelidir. Etmezse madde Heyeti Celilece tashih edilip o suretle kabul edilmelidir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, bendeniz bir ciheti nazarı dikkati âlinize arz edeceğim.

Köylerimize gidildiği zaman yirmi evli bir köyde üç erkek bulursunuz, mütebakisi kadındır. Hayatı umumiyyeye iştirak eder, vergi verir, o zavallılar birtakım adamların elinde esirdirler. Meclisi Âli bunlara bir hak vermelidir. Şûraya kadınlarımız da âza olarak girmelidirler..

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yaşa, yaşa!

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Çünkü, köy kadınlarının erkekten farkı yoktur. Bunu istirham ediyorum. Efendiler, hissiyata kapılmayın. Onlar, akşam sabah beraberce kardeş gibi yaşarlar. Efendiler, bir köyde üç erkeğe rasgelirsiniz. Kadınlardan âşar alındığı gibi, hukukunu da vermek lâzımdır, köyde erkek kalmamıştır. Erkekten daha faziletli kadınlar vardır. Onların faziletine hürmet etmeye mecbursunuz. Köylerde yüzlerce kadın mütegalibe erkeklerin esiridir. Zavallı kadınlar bugün üç, dört haneye bakıyor, aile reisi olmuştur. Büyük Millet Meclisi aile reisi olan kadının intihap hakkını teslim etsin.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Kaç karın var?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Pek çok anam var...

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Hüseyin Avni Beyin feministliğini tebrik ederim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — İnsanlığımı tebrik ediniz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Vehbi Bey biraderimizin bahsettiği gibi, ben de encümenin ısrarından bir şey anıyamadım. Bu Meclis, hane yerine nüfus esasını kabul etti. Bilhassa Hacı Tefvik Efendi hanelerin nasıl ve kimlerle dolu olduğunu ve yirmi hanede yüz nüfus bulunurken diğer bir yirmi hanede belki de beş yüz, bin nüfus bulunabileceğini izah etti. Bunlar gayet basit hakikatlerdir. Binaenaleyh, katiyen nüfus esasını kabul etmeliyiz. Şu dakikada Meclis kürsüsünden bütün Türklük ve müslümanlık âlemine doğru bir ses aksetmiş bulunuyor ki, bu sesi bu Mecliste ilk çıkartan Hüseyin Avni Beydir. Kendisini tebrik ederim. Bir söz söyledi, arkadaşlar bence en ruhlusu o sözdür. Hissiyata kapılmıyalım. Karşımızda...

BİR MEBUS BEY — Ne hissiyatı Allahakına?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Karşımızda hem iman kardeşi, hem kan kardeşi bir milletin değil, çünkü, ben de o millettendir, o da bu millettendir, bir hükümetin, bir memleketin, henüz yeni doğmuş koca Azerbaycan'ın kadınları intihabata iştirak ettirmesi bize en büyük bir ders olmalıdır.

VEHBİ Ef. (Konya) — Bizim memleketimize bolşeviklik girmede, Hilmi Bey!

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bolşeviklik değildir, Hoca efendi hazretleri. Katiyen bolşeviklik değildir. Âlemi cihanda müslümanlık kadar (Patırdılar ve gürültüler) cihanda müslümanlık kadar istişareyi emreden... (Patırdılar) efendiler, korkuyorum ki, bu âyeti kerimeye karşı... (Gürültüler) bakınız korkuyorum ki, diyorum. İstirham ederim. Titreye titreye söyledim. Dinleyiniz.

VEHBİ Ef. (Konya) — Neyi dinliyeceğiz, neyi Hilmi Bey?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bir hakikati dinliyeceksiniz, hoca efendi.

VEHBİ Ef. (Konya) — Rica ederim, bu hakikat değildir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yine Vehbi Beyden işitmişimdir ki, bilhassa Garba doğru olan köylerimizde kadınlardan bugün muhtareler vardır. Erkeksiz köyleri idare eden o insanlar, müslümanlığın tamamıyla anası olan o insanlar nasıl intihabedecekler? Dışardan erkek bulup, getirip de mi intihabedecekler? Sorarım. Cevap veriniz. İki, üç köy bir arada tesadüfen bulunursa âza kim olacaktır? Kadınlar âza intihabedilmesin, anladım. Fakat ne için rey vermesinler? Ben hakikati çıplak olarak söyler bir adamım. Bu teklif zaten kabul edilmeyecektir. Fakat Hüseyin Avni Beyi tekrar tekrar tebrik ederek iniyorum.

MUSA KÂZİM Ef. (Konya) — Efendim, madde nahiye şûralarının kaç haneyi câmi olan köylerden kaç âza bulunduracağını mübeyyin bir maddedir. Yani yirmi haneli bir köy farz ederek bir âza, yirmi haneden fazla olduğunda seksen haneli olunca ne miktar âza bulunduracağını ve köylerin hukuku müteakibelerini mübeyyin bir madde kanuniyedir. Maddede nüfus kaydı yok, yani şu kadar nüfusa nazaran bir âza bulunacak densesydi gerek Hüseyin Avni Beyin ve gerekse Hilmi Beyefendi Hazretlerinin erkek nüfusu olmıyan köylerde kadınların hakkı intihaba malik olabilmeleri yok mudur? Diye endişe etmelerine mahal olabildi. Zamanının gayrıda ve maddede nüfus kaydı olmadığı halde intihaba kadınların teşriki meselesinden bahsetmek bir arzuyu şahsiye izhar etmek demektir ki, hiçbir münasebeti yoktur. Kadınların intihaba iştirak etmesi lâzımdır. Fakat intihaba iştirak edecek zevatı fikren, ilmen ihzar etmek lâzımdır. (Gürültü) Müsaade buyurun, erkeklerin hakkı intihabını temin edemediğimiz bir zamanda kadınların intihabından bahsetmek kadar cinnet mutasavver değildir. Evet öyledir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey burası timarhane değildir.

REİS — Rica ederim oturunuz.

MUSA KÂZİM Ef. (Konya) — Timarhaneye seni gönderiyorum.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Hissiyatı galip geldi hocanın.

MUSA KÂZİM Ef. (Devamla) — Memiş çavuş yazmakla henüz kendi hakkı intihabını temin edemiyen Tunalı Hilmi Beyin, şunun,

bunun intihabına müdahale etmesi caiz değildir. Bu kendi arzuyu şahsisi olabilir. Kadınlar esirdir buyurdular. İslâmiyette esaret yoktur. Kadınların hukuku mümtazesi vardır. Avrupa kadınlarından daha ziyade hakkı tasarrufa maliktirler. Kendi emvaline keyfe mayeşa maliktir, mutasarrıftır. Avrupa kadınları gibi değildir. (Bravo sadaları) Türk kadınları hukuku tasarrufiyesine sahip, emlakine keyfe mayeşa mutasarrıftır, her şeye maliktir. Hakkı intihabı zaten kendisi istemez. Evet, hayatı umumiyede kadınların bir hakkı var. Hattâ kadınlar muharip de olabilir. Saffı harbde de bulunur. Bunu islâmiyet kabul etmiştir. Fakat zarurettedir. Yani erkeklerimiz gayrikâfi geldiği zamanda bu vücut kadınlara terettüb eder. İhtiyacolmadığı zamanda ise kadınların zükûrla ihtilâti hiçbir zaman caiz değildir. Binaenaleyh bunu reddediyorum.

ŞEVKİ B. (İçel) — Efendim 25 nci madde de her yirmi haneden bir âza intihab olunması gösterilmiştir. Bunun bir miqyas olamayacağını evvelce rüfekayı muhteremden bâzıları da söylemişlerdi. Bunun bir nüfus nispetinde tesbit edilmesi halkkıuda bir takririm vardır. O hususu nazarı dikkati âlinize arz ediyorum. Her halde nüfus esas ittihaz edilirse daha muvafık olur.

VEHBİ B. (Karesi) — Bütün arkadaşlar nüfusun esas olacağını söylediler. Encümen, sülkutu belîğ ile haneyi daima ileri sürüyor. Bunun hikmetini öğrenmek isteriz.

LÜTFİ B. (Malatya) — Evvel emirde nüfus esas ittihaz edilemez ve esasen Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzdan edilen iktibasa nazaran beş yüz haneden ibaret olan bir daireyi bir nahiye farz ediyoruz. (Öyle bir kayıt yok, sadaları) Efendim, 25 nci maddede beher yirmi hane bir âza verecek dediğimize nazaran âzanın miktarı otuzu tecavüz etmiyecek diyoruz. Şu halde beş yüz hane oluyor. (Yanlış, sadaları) Pekâlâ şimdi nüfus ile hane arasındaki farkı izah ve tahlil edeceğim.

TEVFİK Ef. (Kangırı) — İstilâ gören yerler bir hane hükümüne girdi. Bakalım nasıl yapacaksınız orada?

LÜTFİ B. (Devamla) — Müsaade buyurunuz da izah edeyim.

Şimdi nüfus ile hane meselesini tahlil ede-

yim. Esasen kanunun bîdayetinden beri takib edilen usul beş yüz haneden ibaret olan karyelerden bir nahiye teşkil edildiğine göre; beher yirmi haneden bir âza isteniyor. Olabilir ki yirmi hanenin âzalığa rey verecek müntehibi evvelleri on beş, on dört olur. Üç dört hanenin müntehibi evveli bulunmaz. Fakat mademki onlar yirmi haneyi temsil ediyor, bir karye behemahal bir âza verecek, eğer nüfusu esas itibar edecek olursak yirmi nüfus yoktur. O karyede on beş nüfus vardır. O halde o köy hiç âza çıkaramıyacak mı? Eğer hane itibar edilirse, o köyün nüfusu on beş kişi de olsa, on beş kişi de bir âza verebilecektir. Bu esas itibariyle hane kabul edilmiştir. Nüfus kabul ettiğimiz takdirde haneyi büsbütün harifte bırakmış olacağız. Bu yanlıştır. Bu bir bunun için her halde biz hane usulünü kabul etmek mecburiyetindeyiz. (Hayır, sadaları)

Sonra nüfus meselesine gelince, rüfekayı kiramdan bâzıları kadınların da bu intihaba iştirak etmesini ileri sürdüler. (Dinüna binukul lâ bil ukûl) bizim dinimiz naklidir, nüfusu katiya iktiran etmeyen her bir şey nazarımızda makduhtur ve menfurdur. Kadınların tesettürü ahkâmı şeriatı garrâ iktizasıdır. Bugün burada şeriatı garrânın ahkâmına muhalif söz söylemek şayanı teessüftür.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Katiyen efendim.

LÜTFİ B. (Devamla) — Dur yerinde.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey sözünü geri alsın.

VEHBİ Ef. (Konya) — Doğru söylüyor, efendim doğru.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Sözünü geri al.

LÜTFİ B. (Malatya) — Muvafık olarak söyledim. (Şiddetli gürültüler) (doğru sadaları)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Benim kanaatime hürmet etmeye borçlusun.

LÜTFİ B. (Devamla) — Benim söylediğim söze dikkat buyurun. Ahkâmı şeriatı guraya muhalif, bu kürsü muallâyı islâmide söylenen söze teessüf ediyorum. Yoksa falanca sözünü geri alsın dememişimdir, efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Şe-

riatta kadınların intihabını meneden bir şey yoktur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Kadınların hakkı intihabi yoktur diyen bir hüküm biliyor musunuz? Lûtfen bunu izah ediniz. Şeriat başka, intihap başka.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Reis Bey, şeriatı ne ile ölçüyorlar da kimisi muvafaktır, kimisi muhaliftir diyorlar. Ne ile ölçüyorlar?

REİS — Efendim, encümenin ve Heyeti Vekilenin teklif ettiği lâyihai kanuniyede kadınların intihaba iştirakine dair bir teklif yok.

Böyle bir tadilname de yok. Bu fikirdir, bu bir fikir olarak söylenmiş ve geçmiştir. Ve bu mevzu bahis mesele bile değildir. Çünkü, ortada tadilnamede yoktur.

LÜTFİ B. (Malatya) — Efendim, mademki esasta yok, teklifte yok. Fikrin zamanı vukuunda neden Makamı Riyaset reddetmedi? Şimdi, müdafaasını neden reddediyor? Ben şeriat namına reddediyorum.

REİS — Sadet dâhilinde söyleyiniz rica ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey islâm kadınları kadı olabilirler. Camilerde vaz edebilirler. (Gürültüler)

LÜTFİ B. (Malatya) — Hatibin sözünü katetmek salâhiyetini Reisten başka kimse haiz değildir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Nezaheti kelâm lâzım.

LÜTFİ B. (Devamla) — Bunu nezaheti kelâm dairesinde söylüyorum.

REİS — Lûtfi Bey muhavere yapıyorsunuz, rica ederim, 25 nci madde hakkında mütaalâanızı söyleyiniz.

LÜTFİ B. (Devamla) — Efendim, intihapta doğrudan doğruya itibar edilecek hanedir. Binaenaleyh nüfus itibar edersek, birçok kimselerin ve müntehibi evvellerin hukukunu iptal etmiş oluruz. Bundan dolayı her halde hane kaydının ipkâsını teklif ediyorum.

HAYDAR B. (Van) — Efendim, Vehbi Beyin sözüne cevap vereceğim. Biz sükûdediyor-muşuz, fakat kendileri de tasdik buyururlar ki; her mesele hakkında aklımıza gelen izahatı verdik. Eğer verdiğimiz izahat daha yüksek irfanlarına tevafuk etmiyorsa mâzur görsünler.

VEHBİ B. (Karesi) — İzahatımızı dinlemedik beyim.

HAYDAR B. (Van) — Söyledik efendim, bir daha arz ettik. İzahat verdik, dinlemiş olsaydınız, hatırlınızda kalırdı.

Efendim, burada hane denildiğinde herkes zannediyor ki; duvarı, kapısı, bahçesi, falanı olan bir evdir, halbuki, buradaki haneden maksat, nüfusta mukayyet, müstakil hanedir, maksat budur. Ve esasen aramızda bir muhalefet yoktur. Bundan dolayı fikrimizde biz ısrar ettik ve hane kaydını koyduk. Hane demek nüfusta müstakil bir numara sahibi olarak mukayyet bulunan birkaç nüfus kümesidir. Diğer mesele hakkında ise tabii ne Hükümetin teklifinde, ne de encümenin teklifinde böyle bir şey olmadığı için bunun hakkında bir şey söylemeyeceğim.

HACI TEVFİK Ef. (Kângırı) — Takririmi müdafaa edeceğim.

REİS — Sıra takriirlere gelmiştir, efendim. Müzakereyi kâfi görenler lûtfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

Geçen gün encümen bu maddeyi istediği vakitte takriirler Heyeti Celilenize arz edilmeksizin encümene verilmiştir. Binaenaleyh bu takrir de encümenin talebi üzerine verildi. Onun için takriirlerin hepsi üzerinde muamele yapmak lâzım. Mevcut takriirlerden yedi tadilnamede; (Mikyasa, hane olmasın; nüfus olsun) deniyor. Bunlardan bazıları yüz nüfustan bir âza bir kısmı da yetmiş beş nüfustan bir âza intihabedilsin diyor. İki tadilname de encümenin teklifine tevafuk ediyor. Yani nüfus değil, hane olsun. Mikyas budur. Evvelâ bu ciheti reyinize arz edeceğim. Nüfus mu olsun, hane mi olsun?

Encümenin teklifi hane olmasına göre, nüfus hakkında verilen tadilnameleri tercihan reyinize vaz'edeceğim. Nüfusun mikyas olmasını kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Lûtfen indiriniz. Aksini reyinize vaz'ediyorum. Hanenin mikyas olmasını kabul etmeyenler lûtfen ellerini kaldırsın. Ekseriyet nüfustadır. Şimdi efendim, yüz nüfusta bir âza mı olsun? Yoksa yetmiş beş nüfusta mı bir âza olsun?

EMİR PAŞA (Sivas) — Bazı köylerde elli nüfus bile bulunmaz. Olamaz Reis Bey! (Şiddetli, gürültüler)

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Nü-

fustan maksat nüfusu zükür mudur, nüfusu inas da dâhil mi?

REİS — Nüfusu inası nereden çıkardınız? Müsaade buyurunuz.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Yalnız nüfusu zükûr ise katıyen nıسابı bulamazsınız, efendim.

REİS — Efendiler, ekseriyetin temayülâtı, vâhidi kıyasının nüfus olmasıdır. Fakat elli mi olur, yüz mü olur? Bunu tesbit etmedik. Münasip görürseniz bu maddeyi yine encümene verelim. Encümen kaç nüfusta bir âza olacağını tesbit etsin. Nüfusu zükûr veya nüfusu inas için bir teklif mevcut değildir. (Nüfusu umumidir, sesleri)

BİR MEBUS BEY — Encümen nüfusu umumi olarak kabul edilmiştir.

HACI TEVFİK Ef. (Kângırı) — Bütün intihabatta nüfus, nüfusu umumidir. Fakat intihap erkeklere aittir, vesselâm.

REİS — Efendim, 25 nei maddedeki nüfus yüz mü olsun, elli mi olsun? Bu ciheti tesbit için encümene veriyoruz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey benim o hususta bir takririm var.

REİS — Rica ederim, Hilmi Bey oturunuz. Söz almadan söylüyorsunuz. Hakkımızda artık harfiyen Nizamnamedeki cezayı tatbika mecbur olacağım. Sükûnetle dinleyiniz. Nüfusun mikyas olduğunu kabul ettiniz. Yalnız elli mi olsun, yüz mü olsun? Bu hususun tesbiti encümene bırakılmıştır.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Usulü müzakere hakkında söyleyeceğim.

REİS — Usul kalmadı, madde bitti.

MADDE 28. — Bir köyün ahalişi diğer köyün intihabatına iştirak edemez. Ancak, nahiye ahalisinden biri o nahiye dâhilinde bulunan diğer köylerden de intihabolunabilir.

REİS — 28 nei madde hakkında söz istiyen var mı?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim bu 28 nei maddenin birinci fıkrası bence bimânadır. Çünkü; (Bir köyün ahalişi diğer köyün intihabatına iştirak edemez.) Sözümden ben bir mâna çıkaramadım.

Üç köyden ibaret olan bir nahiyenin köylüleri merkezi nahiyeye gelip karmakarışık intihap icra edemezler. Bu mâna buradan çık-

maz. Çünkü her köy gelecek, reyini verip gidecek. Sonra kâtibin önünde üç köyün defterleri birer birer bulunup da ve o köyden birisi gelip reyini atarken ve köyünden bir diğeri gelince, neden kendi köylüsünü bekletmeye mecbur olsun? Bunların ikisi aynı zamanda reylerini iki sandığa veya kendi köylerine mahsus olan sandığa atarken birbirlerinin intihabatına iştirak etmemiş mi olacaklar? Zaten esasını düşünecek olursak köyler, nahiyenin intihabına tamamiyle iştirak ediyorlar.

VEHBİ Ef. (Konya) — Kendi köylerinde olacak, intihap Hilmi Bey.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Ha, evet evet köylerinde olacak, köylerinde olacağına nazaran bu dahi büsbütün zâittir, hiç mânası yoktur. Binaenaleyh bu birinci fıkraya hiçbir lüzum yoktur.

İkinci fıkrâ arkadaşlar; nahiye ahalisinden biri o nahiye dâhilinde bulunan diğer köylerden de intihabolunabilir, deniyor. Bu kanunun ruhu intihabattır. İntihabatın ruhu ise bu fıkrâ ile bu kayıt ile boğuluyor. En büyük tehlike bu fıkrâdadır. Misal olmak üzere üç köylü bir nahiyeyi ele alalım. Her birisi de yüzer nüfuslu olsun ve yüzde bir âza göndermek esasının kabul edildiğini farzedelim. Demek oluyor ki, bu nahiyede şûra üç âzadan terekübeyecek. (B) köyünün ahalişi kayıtsızlık yüzünden katıyen nahiye merkezine gidemiyerek veya gidip gelmeyi istemiyerek diğer köydeki üç kimseye rey veriyorlar. Nahiye merkezindekiler tabiidir ki, o üç kimseye reylerini veriyorlar. (D) köyü ahalişi de ya kandırılıyor veya ikna ediliyorlar. İsteksizlik yüzünden adam kim nahiyeye gidip gelecek diye orada âzalık kabul etmiyor. Bu üçüncü köy de nahiye merkezindeki köyün ahalisinden üç kişiye reyini veriyorlar. Her üç köy de nahiye merkezinde olan üç âza kazanıyor. Pekâlâ bu nahiye merkezinin yanbaşında bulunan bu iki köyün işini kim görecektir, kim müdafaa edecek? Şu halde bunun en musibi, yine tekrar ederim, temsili mahallinin ruhu muhafaza ve temin edilmiş olmak için her köy kendi ahalisinden intihabedilmelidir. Eğer her köy kendi ahalisinden intihabedilebilirse bu köyden olan ben köylünün köyümün ihtiyacatını temin için nahiye merkezine gittiğim vakit var kuvvetimle çalışabilirim. Zira o ihtiyacat bana elifi

elifine malûmdur. (Doğrudur sadası) Lâkin diğeri ne yapacak? O köyle alâkadar değil, belki arada zıddiyet var. Binaenaleyh katiyen arkadaşlar bu ikinci kaydın lüzumu yoktur. Yalnız icabederse fıkrayı tayyedelim; ikinci fıkra yerine (her köyün âzası yalnız kendi ahalisinden intihabedilebilir) kaydını koymalıyız.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, maddede bir köyün ahalişi diğer köyün intihabatına iştirak edemez. Ancak nahije ahalisinden biri diğer köylerden intihabedilebilir, diyor. Mademki bir köyün ahalişi diğer köyün intihabatına iştirak edemiyor, şu halde nahije ahalisinden birisi o nahije dâhilinde bulunan diğer köylerden nasıl intihab olunur? Burada maddenin birinci fıkrası ile ikinci fıkrası arasında zıddiyet vardır. Bendenize şöyle olmalıdır. Bir nahije ahalişi diğer nahiyenin intihabına iştirak edemez. Ancak nahije ahalisinden biri kendi nahiyesi dâhilinde bulunan diğer köylerden intihab olunabilir. Buna dair de bir takrir takdim ediyorum. Tabîi reye koirsunuz.

DOKTOR SUAD B. ((Kastamonu) — Arkadaşlarımızdan Tunalı Hilmi Bey; bir köyün ahalişi diğer köyün intihabatına iştirak edemez. İbaresinden mâna anlamadım, dediler. Bendenizin bu maddeden anladığım mânaya göre bir köyün ahalişi intihabata yani bilfiil kendi intihabatına iştirak eder. Başka köyün ahalişi o köyün intihabatına iştirak edemez, rey ita edemez demektir. Bunda anlaşılmalıyacak bir müphemiyet yok.

İkinci fıkraya gelince, buyurdular ki; temsili mahalliye teyit için her halde nahiyeyi teşkil eden köyler birkaç köyden terekübederse behemahal her köy ayrı ayrı namzet gösterebilir ve rey versin, dediler. Burada zühul ile beyanatta bulundular. Bu bir vazifei intihabiye değil, hakkı intihaptır. Herkes hakkını isterse kullanır. İsterse kullanmaz. Sen bu hakkı kullanacaksın diye kimi tazyik edeceksin?

DURAK B. (Erzurum) — Bendeniz de birinci fıkra ile ikinci fıkra arasında bir mübayenet görüyorum. Bu hususta arkadaşım Süleyman Sırrı Beyin beyanatına iştirak ediyorum. Bununla beraber Hilmi Bey biraderimize de bir cevap vermek isterim. Hilmi Bey biraderimiz demek istiyor ki: Bir köyün ahalişi diğer köyün ahalisinden birini intihabedemez. Halbuki bendeniz bunun yanlış olduğunu kaail oluyorum. Çünkü efendiler; yanyana, birbirine çeyrek saat,

yarım saat mesafede bulunan köyleri bile yekdiğerinden intihabatta ayırmak bendenize doğru bir şey değildir. Her halde bu köyden intihabını yapmazda yanındaki köyden yapar. O da yanı başındaki köyün bir mahallesi bir komşusu demektir. Artık bu kadar yekdiğerimize ayrılık, gayrılık saçmak doğru değildir. Her halde her köyün nahije dâhilinde istediği köylerden intihabını yapması daha doğrudur.

LÜTFİ B. (Malatya) — Efendim, bu 28 nci madde yanlış anlaşılıyor, yanlış tefsir ediliyor. Madde gayet doğrudur ve ibare de doğrudur ve cümleler arasında katiyen bir tenakuz yoktur. Bir köy ahalişi diğer köyün intihabatına katiyen iştirak edemez. Ancak üç veya dört köyden terekübeden nahiyenin bugün bir köyünün intihabı icra ediliyor. O köyün münahibi evveleri mevcudolursa reylerini veriyor, öteki mevcut bulunamayan birkaç münahibi evvel gidip başka bir köyde rey vermek hakkını haiz olursa karışıklık olur. Bu adamın o köyde rey vermeye hakkı yoktur, mânasını mutazammındır. Binaenaleyh bu cümleler arasında ne tezat var, ne de ibareler arasında. Behemahal bu ibarenin vücudu lâzımdır. Maddenin aynen kabulü lâzımdır.

ENCÜMEN NAMINA ZEKÂİ B. (Adana) — Efendim, bâzı rüfekayı kiram, birinci fıkranın ikinci fıkra ile tearuz teşkil ettiğini söylüyor. Bendenize kalırsa bir tearuz yoktur. Bir köyün intihabatını telif etmek lâzımdır. Bir köyün ahalişi diğer köyün intihabatına iştirak edemez deniyor. Bundan maksat yukarda kabul etmiş olduğumuz maddelerde ezcümle 18, 19, 20 nci maddelerde intihabatın ne suretle icra edileceği yazılmıştır ve o köyün hakkı intihaba malik olan seknesinin cetvelleri, intihabı icraya memur heyetin elinde bulunacak, binaenâlâzalik o köyün heyeti intihabiyesi elinde bulunan cetvelle sandığın başında bulunacak ve kendi köylüsü geldiği vakit meselâ: Ahmed var mıdır? Yok mudur? Bittetikik varsa puslasını veriniz diyecektir. Bundan dolayıdır ki, bir köyün intihabı icra edilirken o köyün adamlarından biri diğer köyün intihabat sandığına rey atamaz. Kendisinin hakkı intihaba malik olup olmadığı falan köyün yani kendisinin mensup bulunmadığı diğer köyün heyeti ihtiyariyesi tarafından malûm olamaz. Mademki her köyün ayrı ayrı sandığı vardır ve her köyün heyeti ihtiyariyesi

de o intihap sandığının başında bir intihap heyetidir. Her köyün sekencesinden hakkı intihaba malik olanların cetvelleri evvelce ilân edilip kesbi katiyet ettikten sonra heyeti ihtiyariye o cetvel mucibince hangi köyün intihabatını icraya nezaret ediyorlarsa gelenleri bittetik mukayyet iseler onların rey puslalarını attırırlar. Cetvelin haricinde her hangi bir köyde ki bir adamın getireceği puslayı «sen bu köyde dâhil değilsin; git kendi köyünün intihap sandığına reyini ver» diyebilirler, demek zaruridir. Binaenaleyh bir köyün ahalişi diğer bir köyün intihabatına iştirak etmez deyince mânası anlaşılır, zannederim. Yalnız yukardaki madde «nahiye ahalisinden birisi diğer köyün ahalişi tarafından da intihab olunur» deniyor. Bundan maksat, nahiyede vahdet ve şahsiyeti mâneviyei içtimaiyeyi temindir. Eğer bunu da yapmazsak nahiyede aradığımız vahdet kalmaz, şahsiyeti mâneviye kalmaz, her köy mutlaka kendi halkından bir âza intihabedecekse o halde köylere ayrıca şahsiyeti mâneviye veriyoruz olur. Biz köyleri kendi kendilerine kâfi olmadığı için tevhidettik. Onun içindir ki, bir araya cemederek onların içtimanda bir fayda teemmül eyledik. Ve onların mecmuununun bir cüzütam ve heyeti vâhide olabilmesi de, köyler arasında fark gözetilmiyerek köyün nahiye dâhilinde bildiği bir adamı intihap etmesiyle mümkündür. Filân köy mutlaka kendisinden âza intihabedecek dersek, o zaman tamamen tefrik etmiş oluruz. Onun için zannederim maddede mucibi endişe bir şey yoktur.

DURAK B. (Erzurum) — Reis Beyefendi, şu halde birinci fıkranın muğlak olduğunu encümen de itiraf ediyor. Daha açıkça yazılmasını teklif ederim.

ZEKÂİ B. (Adana) — Muğlak değil, efendim.

DURAK B. (Erzurum) — Efkârı teşviş ediyor, efendim, tefsire mecbur kaldınız.

REİS — Şu halde 28 nci madde hakkındaki umumi müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Kâfi görüldü.

Riyaseti Celileye

(28) nci maddedeki köyün yerine, nahiyenin yazılmasını ve ikinci satırın nihayetinde, (o nahiye) yerine de (kendi nahiyesi) kelimelerinin

yazılarak maddenin berveçhi âti tadilini teklif eylerim :

Madde 28. — Bir nahiyenin ahalişi diğer nahiye intihabatına iştirak edemez. Ancak, nahiyeye ahalisinden biri kendi nahiyesi dâhilinde bulunan diğer köylerden de intihab olunabilir.

15 Teşrinisani 1337

Yozgad

Süleyman Sırrı

REİS — Süleyman Sırrı Beyin takririni okundu; maddenin tadilini teklif ediyor.

ZEKÂİ B. (Adana) — Hayır efendim, encümen kabul etmiyor. Maddenin aynen kabulünü istirham ediyor.

REİS — Yani kabul etmiyorsunuz değil mi?

ZEKÂİ B. (Adana) — Evet...

Riyasete

(28) nci maddenin şu veçhile kabulünü teklif ederim :

Maddé 28. — Mütaaddit köylerden mürekkep nahiyelerde şûra âzalığına her köy yalnız kendi ahalisinden intihabedebilir.

Bolu

Tunalı Hilmi

REİS — Evvelâ Sırrı Beyin tadilnamesini reye vaz'ediyorum. Kabul edenler el kaldırsın. Kabul edilmedi.

DURAK B. (Erzurum) — Anlaşılmadı, efendim.

REİS — Tunalı Hilmi Beyin tadilnamesini tekrar okuyoruz. Encümen buna cevap verecek mi efendim?

ZEKÂİ B. (Adana) — Söyledim efendim. Katiyen buna imkân yoktur. (Ret sesleri)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Birinci fıkrayı şerh ederken, zannedersem kendileri cerh ettiler. Dediler ki, heyeti intihabiyeinin önünde bir intihab cetveli bulunacak, orada köylünün ismi aranacak varsa rey atacak. Yukarda tesbit edilmiş maddeler varken aşağıda, bir köyün ahalişi, diğer köyün intihabatına iştirak edemez, demenin lüzumu var mıdır, yok mudur? Ne bileyim. (Var sesleri, yok sesleri) Katiyen yoktur. Çünkü, yukarda mazbata muharriri beyin de şerh ettiği veçhile benim de önümde bir defter var. Kalkıp da intihabata aklı ermiyen «bir Hilmi» bir köyün intihabatına iştirak ede-

ceğim, derse... Bu ikinci fıkrada da mazbata muharriri bey; kendi izahatiyle kendilerini ret ve cerh ettiler. Bilhassa öyle bir tâbir kullandılar ki, benim elimde bir silâhtır. (Eğer her köyün ahalişi yalnız kendi köyünden intihab-ederse bir köye şahsiyeti mâneviye vermiş oluruz) Zavallı köylü, benim zavallı köylüm. Gördünüz mü arkadaşlar? Benim zavallı köylüm hâlâ, hattâ mazbata muharriri olan zatın bile ruhuna işliyememiştir. Şahsiyeti mâneviyeyi yalnız nahiyeye veriyorlar. Hayır, şahsiyeti mâneviye, ruh, cân, varlık köydedir. Her rahmani memba köydedir. Binaenaleyh arkadaşlar, nasıl mazbata muharriri bey bu sözü ile köye, ta asırlardan beri bu memleketin temel taşı olan köye, o benim varlığımı temsil eden köye şahsiyeti mâneviye veremiyen mazbata muharriri bey...

REİS — Hilmi Bey şahsiyeti mâneviye mevzu bahis değil efendim. Yalnız tadilname üzerinde söz söyleyin, umumi müzakere kâfi görülmüştür.

TUNALI HİLMİ B. (Devanla) — Şahsiyeti mâneviye değildir, efendim. Bu şahsiyeti mâneviye evvelâ köyde mevcuttur. Sonra nahiyeye, sonra vilâyetler, badehu ya İstanbul'da veya Ankara'da bu en küçükler ve en büyüklerdir. Şu halde her köy katiiyen kendisini temsil edebilecek surette mümessil göndermelidir. Göndermediği takdirde katiiyen nahiyeye merkezinde muvaffak olamaz. Binaenaleyh köy telâkki edilemez. Saatlerce mesafeden köy almışlar. Dört saatlik bir daire dört köyden ibarettir. Herbiri birbirine dört saat mesafede bulunuyor. Dikkat buyurunuz; bir çeyrek saat giderse-niz köy bulunmaz. Zâten bu kanun tatbik edilecek değil ya, on iki saat gitseniz bir köye tesadüf edemezsiniz. Binaenaleyh köylerimiz birbirinden çok uzaktır. Şu halde bu noktâ nazardan her köy kendi dairesi, kendi köyünün ahalisinden intihabetmelidir.

REİS — Tunali Hilmi Beyin takririni nazarı mütalâaya alanlar el kaldırsın. (Alınmadı, sesleri) Nazarı mütalâaya alınmadı. Maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

MADDE 29. — İntihabatta âza adedine müsavi namzet dâhi intihabolunur. Namzetlerin intihap sandığı ayrıdır.

EMİN B. (Erzincan) — Bu maddeden maksat zannederim ki ancak vefat edenler, falan olursa onların yerini doldurmaktır. Binaenaleyh şimdi şûralar âzaları arkasında bir de âminhan ve bir de köy ağalarının, Allah, bari Ahmed Ağanın canını alki ben onun yerine gireyim, yahut o şûra âzası arasına bir leke süreyim, ben geçeyim diyenler bulunacak. Binaenaleyh İdare-i Nevahi Kanununda bir maddeyi cerh edecek diğer bir maddenin bulunmasını ben teviz edemiyorum. Evet; onun yerine memleket ahalişi ikinci bir intihap yapabilir. Zaten intihabın müddeti gayet kısadır. Köyü işgal etmez. Dediğim gibi, şûralar âzalarına, birer birer leke sürmek, şûra âzalarının arkalarından ölmeleri için birer âminhan bulundurmamak zannederimki teviz edilemez. Onun için bu maddenin tayıyı teklif ederim.

ŞEVKİ B. (İçel) — Bendeniz Emin Beyin fikrine iştirak ederim. İntihabolunanlar meydanından tefrik mümkündür. Maddenin tayıyı teklif ederim. Köylüyü uğraştırmak lâzım değildir.

OSMAN B. (Lâzistan) — 29 ncu maddenin tayıyı teklif ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Hay Allah razı olsun arkadaşlarımdan!

ENCÜMEN NAMINA ZEKÂİ B. (Adana) — Heyeti Âliye kabul ederse encümende muvafakat etmekten başka birşey yapmaz. Fakat maddeyi bütün bütün tayyetmek doğru olmaz, zannederim. Maddeyi tadil etmek lâzımdır. Çünkü; her halde intihapta temini ekseriyet etmek ister. İhrası ekseriyet edenler eğer şûra âzası olacaksa ondan sonra ekalliyette kalan, bir o kadar âzanın da namzet olarak mahfuz tutulacağı ayrıca mukayyet olacak istifa eden veya bir memuriyete giden bir âzanın yerine namzetler geçer. Yalnız şu var ki; malûmuâli-leri, mecalisi idarelerin intihabatında da böyle idi. Ekseriyet kazananlar içinden bir miktarı âzalığa intihabedilir ve diğerleri namzetliğe ayrılırdı. Ve bu sebeple birçok defalar vâkıdır, iki üç rey almış olanlara dahi zaman ile sıra geliyor. Meselâ: Bir rey almış adamlar dahi meclisi idare veya belediye âzalığına geçirilir. Bu, çok defa vâkı olmuştur. Beri tarafta ekseriyet kazanan, beş altı yüz rey kazanan âzalar her nedense istifa ile infikâk edip ayrıldıktan

sonra onların yerine memleketin heyeti umumiyesini temsil etmek üzere üç rey ile, beş rey ile ekalliyette kalan namzetler arasından âza geçirildiği vâkıdır. Bu da kalliyette kalanların namzet kaydedilmesinden mütevellittir. Binaenaleyh aynı usulü burada tatbik edecek olursak, esasen ahali intihabedilecek olan şûra âzasının miktarını nazarı itibara alarak ekseriya efkâr, onlar üzerinde tesbit edilir. Geride kalanlar serpinti olarak rey almış ve pek ekalliyette kalmış adamlar zaman olur ki, nahiye veya vilâyet şûralarına münhal vukuuna mebni bu adamlardan âza almak lâzımgelir. Binaenaleyh böyle üç rey almış adamların, nahiyelerin bütün mukadderatına sahibolmaları lâzımgelir. Madde; intihabolunacak şûra âzalarından her ne suretle olursa olsun infisal edecek veya âzalıkta ayrılacak, memuriyet alıp çekilecekler bulunursa onların yerini işgal edecek ayrıca namzet intihabını mevzuubahsetmiş ve onlar için diğer bir intihap ayırmıştır. Malûmuâlileri meclisi mebusan intihabında yeniden intihabat yapılır. Millet Meclisi âzalığı intihabında ekalliyette kalanların, az rey almış olanların münhal âzalığa geçirilmesi meselesi mevzuubahis değildir. Hiçbir memlekette bu usul yoktur.

Ekalliyette kalanların namzet ilânı usulü hukuki olmaz. Belki pratik olur, belki kolay olur, bendenizin zannımca. Binaenaleyh ayrıca namzetler için intihap yapılmalıdır. Âzadan bir tanesi istifa veya infisal edince yeniden köylüyü toplayıp intihap yaptırmak da müşküldür. O olmayınca ve yerlerine ekalliyette kalan âzaları geçirmek de muvafık olmayınca, halkı temsil edebilmek noktaî nazarından, intihap günü namzetler için ayrıca bir sandık içersinde intihap yaptırmak daha doğru, ahaliyi temsil itibarıyla daha müeyyidolur.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim, bendenizce Emin Beyefendinin buyurdıkları vârit değildir. Malûmuâliniz bizim bütün Mecalisimizde usulümüz böyledir. Mecalisi belediyede, mecalisi idarede böyledir. Bundan maksat da ahaliyi ikide bir intihap mesailiyle meşgul etmektir. Bu zannederim Heyeti Celilenizin de fikrine muvafıktır. Binaenaleyh hiç zannetmiyorum ki, Emin Beyin tâbirince nazmetler intihabolanların vefatına duahan olsun. Bunu ben kabul etmiyorum.

REİS — Söz alan üç arkadaşımız var.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Müsaade buyurun efendim arz edeceğim bir nokta var.

Efendim, biz her ne kanun yaparsak yapalım, gölge gibi eski fikirler bizden ayrılmıyor. Şûra âzaları (otuz) aded olacak ve bu otuz âzadan her birerleri yalnız kendi köylerini temsil etmiyecek, heyeti umumiyesi, Meclisi Mebusan gibi, o nahiyenin mumumunu temsil edecektir. Yalnız bu kanunda bir şey var, bu âzanın üçte birisiyle müzakere edebilir diye. Bana kalırsa ne vakit âzanın adedi o dereceye inerse yeniden intihabat yapılmalıdır. Biz Meclisi milliyi temsil etmek için o şûraları o nahiyede teşkil ediyoruz. Nahiye şûraları büyür, vilâyet şûraları olur. Onlar büyüyünce Meclisi Milli olur. Meclisi Millide ne kaide câri ise orada da o kaide câri olmalıdır. Umum âza o nahiyeyi temsil etmelidir. Meclis ekalliyette kaldı mı yeniden intihap yapılmalıdır. (Bravo sesleri) Müzakere kâfidir.

DURAK B. (Erzurum) — Efendim, bu maddeye arkadaşlarımızın çoğu itiraz ettiler, biz de itiraz ettik. Halbuki mazbata muharriri beyefendi çıkipta burada izahat verdikten sonra ancak anlayabildik. Demek istiyorum ki, (elmanâ fi batnüşşair) öyle bir madde koymuşlar ki, anlaşılmağı için arkadaşlar umumen itiraz ettiler. Biz anhyamazsak zavallı köylü nasıl anlayacak? Köylü Meclisi nerede bulsun da tefsir ettirsin? Bunun için bu kanunu pek açık ve pek sarih ifadelerle çıkarmalıyız. Bundan evvelki maddeye de bendeniz itiraz etmiştim. Nasıl ise o da güme gitti. Bunun için bendeniz bir taktir veriyorum. Kabul edilmesini teklif ederim.

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. İndiriniz ellerinizi efendim. Müzakereyi kâfi görmiyenler lütfen ellerini kaldırsın... Müzakere kâfi görülmüştür.

Bir tay teklifi var, bir de tadil teklifi var. Zaten birinci müzakeresini kâfi görmezseniz tabiatıyla madde gider. Onun için tadil teklifini rezinize arz ediyorum.

Riyaseti Celileye

29 neu maddenin berveçhi âti tadilini teklif eylerim. İnhilâl edecek âzanın yerine geçirilmek üzere şûra âzası adedine müsavi miktarda namzetler dahi ayrıca intihabolunur. Namzetlerin intihap sandığı ayrıdır.

Erzurum

Durak

REİS — Durak beyin tadilnamesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Ellerinizi indiriniz efendim. Durak beyin tadilnamesini kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsın... Anlaşılmadı, tekrar reye yaz'ediyorum. Tadilnameyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Tadil nazarı dikkate alındı. 29 neu madde olmak üzere Durak beyin tadilnamesinin birinci müzakeresini kâ-

fi görenler lütfen ellerini kaldırsın...

EMİN B. (Erzincan) — Kabul edilen tadilname usulen encümenine gider efendim.

REİS — Efendim encümen iştirak etti. 30 neu maddeye başlamadan evvel on dakika teneffüs edelim.

(On dakika teneffüs)

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 3,30 sonra

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi beyefendi

KÂTİP : Mahmud Said bey (Muş)

REİS — Celse küşadedildi.

Müdafaai Milliye Encümeni âzalarından yedi zat mezunen, memuren memleketlerine gitmişler münhalâta Birinci ve İkinci şubelerden iki âza, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci Şubelerden birer âza intihabolunmak lâzımdır. Rica ederim yarın bu intihabı şubeler yapsınlar, encümenin nevakısı ikmal edilsin.

İdarei Nevahi Kanununun müzakeresine devam ediyoruz. Encümen 25 nei maddeye ait takrirleri nazarı mütalâaya alarak yeni bir madde muaddele göndermiştir. Onu okutacağız.

MADDE 25. — Nahiye şûraları her yüz nüfus için ve nahiye dâhilindeki, reñber ve amele ve büyük ziraat ve emlak ashabiyle sanayii muhtelif mensubini arasındaki nispet gözetilerek intihabedilecek birer âzadan teşekkül eder. Yüz nüfustan dûn olan köyler dâhi birer âza bulundurur. Bir nahiyede âzanın adedi otuzu tecavüz edemez. Adedi nüfus 20 binden 40 bine kadar olan büyük şehirlerde nahiye şûralarının adedi âzası elli bir ve 40 binden fazla olanların yetmiş birdir.

REİS — 25 nei maddenin encümenin son teklifi veçhile birinci müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Kâfi görülmüştür. Yine nazarı dikkate alınan takrirlerle 27 nei maddeyi bir şekli muaddele encümen gönderiyor.

MADDE 27. — İntihabat heyeti intihabiye marifetiyle nahiye merkezlerinde icra olunur ve nihayet üç gün devam eder, mütaaddit köylerden mürekkep olan nevahide her köy için nahiye merkezinde ayrı ayrı intihap yapılır. Ve her köyün intihabat için hangi gün nahiye merkezine geleceği heyeti intihabiyece evvelden tâyin edilir.

REİS — Encümenin yeni teklif ettiği 27 nei maddenin birinci müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Kâfi görüldü. Efendim 30 neu maddenin müzakeresine geçiyoruz.

MADDE 30. — Müntehipler arzu ettikleri takdirde intihabat esnasında heyeti intihabiye nezdinde iki vekil bulundurabilirler. Şu kadar ki, iş bu vekillerin laâkal on müntehip tarafından tevil edilmiş olması lâzımdır.

REİS — 30 neu madde hakkında söz istiyen var mı?

HACI TEVFIK Ef. (Kangırı) — Efendim, bu madde intihabın sureti cereyanını kontrol etmek için olacak ve iki vekil intihabı olacak o iki vekil intihabı lâakal on müntehip tarafından icra olunması kaydı, bu vekillerin bulunmaması demektir. Biz dedik ki; yüz nüfus için bir âza intihabolunacak. Yüz nüfus denince köyün nüfusu umumisini esas ittihaz ettik ki; beşikteki çocuklar da dâhil bunların

içinde, onlar da hakkı intihaba nail olabilecekler. Belki beş, on kişi olabilecektir. Bir vekil lâakal on müntahip tarafından intihabedilmek şartıyla ve intihabı kontrol etmeye memur edilirse intihabı kontrol edecek bir kimse bulunmasın, demiş oluruz. Onun için kavımı gayri mahsurdur. İki üç kişinin vekâletini haiz olması demelidir. On kişi çöktür.

REİS — 30 neu madde hakkında başka mütalâa varmı? Zekâi Bey Encümenin mütalâası varmıdır?

ZEKÂİ B. (Adana) — Encümen maddenin aynen ipkasını ister.

REİS — Efendim 30 neu madde hakkında söz istiyen yoktur, başka tadilname de yoktur. (Beş müntahip tarafından olsun sesleri)

10 yerine beş müntahibolmasının daha muvafık olacağını teklif ediyorlar, beş müntahip tarafından olmasını tensibendenler lütfen ellerini kaldırsın. Beş olacaktır.

Efendim maddeyi bu yoldan tashih ediyoruz. Maddenin birinci müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Kâfi görüldü.

Madde 31. — Rey puslaları kesbi katiyet eden intihap cetveli mucibince nahiye dâhilinde ne kadar müntahip varsa o miktarın iki misli olmak üzere heyeti intihabiyece ihzar ve heyet mühriyle tahtim olunarak intihabata başlanacağı sırada müntahiplere ikişer ikişer tevzi olunur. Müntahiplerden okuyup yazmak bilmiyenlerin rey puslalarını istedikleri kimselere yazdırmaya hakları vardır.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Rey puslaları tâbiri maalesef iki noktai nazardan memleketimiz için muzirdir. Hattâ bir noktai nazardan alehtlak her memleket için muzirdir. Efendiler memleketimizde okuyup yazanların ne kadar az olduğu cümlemizin malûmudur. Şu halde maddenin en aşağısındaki son satırları okuyalım. (Müntahiplerden okuyup yazmak bilmiyenlerin rey puslalarını okumak yazmak bilenlerden istedikleri kimselere yazdırmaya hakları vardır.) Bir kere bunda garip bir mantık vardır. Yanımda bir dostum bir oğlum ulursa ben okur yazar olduğum halde acaba o dostuma o oğluma rey puslası yazdırmaya hakkım yok mudur benim? (Gürültüler) meselenin ruhu burada değil, meselenin ruhu okuyup yazmak bilmiyenler rey puslalarını başkasına yazdırabilirler noktasında-

dır. Okuyup yazmak bilmiyenlerden değil bilenlerden bahsederseniz belki onların sayısı bize malûmdur. Ekseriyeti azimeyi maateessüf okuyamaz olmıyanlar teşkil etmektedir. Şu halde şu biçareler hakkı intihablarını bihakkin istimal edebilmeleri için memleketimizde ne gibi bir usul cari olmalıdır? Henüz intihabata alışılmış olmamak var, bâzı nüfuz ve tesir altında bulunmak var. İtimadettiğim bir kimsenin benim itimadımı suiistimal etmesinin yüzde doksan dokuz ihtimali de var. Bu bir.

İkinci noktai nazar : Değil bizim memleketimiz için, alehtlak bütün her memlekette zannıca belki intihabatta epeyce ileriye varmış olan memleketlerde bile rey puslası kullanmak usulü muzırdır. Çünkü, maalesef intihabatta Garp âleminde çok suiistimaller karıştırılıyor. Bu suiistimallerde hüsnüistimal kısmı da yok değil, (Sadede sesleri) Garptan misaller getirmek mecburiyetindeyim. (Gürültüler)

REİS — Hatibin sözünü kesmeyin.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Şimdi efendim, irtişaya kadar varılır, birtakım müdahaleler yapılır. Onların hepsini bertaraf et. Eğer bu rey puslasına mukabil diğer bir usulü Garpta tatbik etse emin olunuz ki, Garpta husule gelen suiistimallerin çoğu azalır. Şu halde usulümüz ne olacak? Rey puslasına mukabil abdiacizin vaktiyle bulabildiğim yuvarlak usulü vardır ki, o da efendim, eğer Hükümetin bütçesi müsaidolursa beyaz yuvarlaklar, siyah yuvarlaklar yaptırır.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — İsim nasıl yazdırılacak?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Müsaade buyurun, efendim, istirham ederim dinleyiniz. Bunları yaptırmaya dahi hacet yok. Çakıl taşları toplanır. Renkli ve renksiz (Gürültüler, gülüşmeler) gülünüz arkadaşlar, basit olan şeylere daima gülünüz. Çünkü, basit olan şeyler amelidir ve daima kazanır. Efendim, farz edelim ki, efendim köyde on namzet var. Bu on namzet için on tane kutu koyunuz. Bunların orta yerinde bir kutu bulunur. Buna kendi tâbirimece hava kutusu demişimdir. (Gürültüler) Müntehip gelir, heyeti intihabiyeinin yanbaşında melek kalbli bir çocuk oturur, kollar dirseğe kadar sıvanır, çocuk gelen müntehibe biri siyah biri beyaz olan yuvarlaklardan birer tane

verir. Kutunun deliği büyüktür, elini kutuya sokar, eğer kutunun üzerindeki isim sahibini intihabediyorsa beyaz yuvarlağı bırakır, etmiyorsa siyah yuvarlağı bırakır, gelir. Beri tarafa hava kutusuna elinde kalan yuvarlağı bırakır. İkinci kutu için çocuk tekrar bir beyaz bir siyah verir, bitirir çekilir. Aynı hal böyle devam eder. İntihabatın sonunda hava kutusu bertaraf edilerek bu kutu açılır, siyahın adedi ve beyazın adedi sayılır ve yekûn yapılır, bu on namzetten kaç kişi intihabedilecek? Üç kişi. Bu üçten en ziyade rey almış olan intihabı kazanır.

Diğer bir usul daha vardır. Bir kutu daha konabilir. Beriki hava kutusundaki yuvarlaklarla diğerlerindeki yekûn sayılır. Diğerlerinin yekûnu mukabele edilir, hile olup olmadığı anlaşılır. Fakat bu teferruattır, vazgeçiyorum.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Namzedin gayriye rey verecek olursa? Her halde namzette rey vermek şart mıdır?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim, bu suale cevabım; bendenizin usul ittihaz ettiğim ve hile evvelâ alehtlak bir intihap yapılır. Bundan namzetler çıkar, bundan sonra ikinci bir intihap mecburiyeti vardır. Fakat bendeniz bu cihetlerden bahsetmiyorum. Çünkü, iş uzayacak. Böyle üç beş madde ile bir intihap meselesi halledilemez. Encümen şayanı tebriktir ki, küçük bir yere büyük büyük meseleler sıkıştırılmıştır. Bu âcizane arz ettiğim usul kabul buyurulduğu takdirde birtakım maddeler daha vardır ki, onlar da bu rey puslalarına taallûk eder. Binaenaleyh bu intihaba dair maddelerin bu esasaşta tashih edilerek badehu Meclise gelmesini ve binaenaleyh Meclisin vaktinin ziyaa uğramaması için maddelerin tashihi zımında encümene iadesini teklif ederim. (Ret, kabul sesleri)

ALİ RIZA B. (Kars) — Efendim, hakikaten bu otuz birinci madde ahaliye, yani köylüye vermiş olduğumuz rey haklarının büyük bir maddesidir. Bu rey için üç şey var ki, bu reyi bütün bütüne mahvediyor. Birincisi; bizde yani müslüman âdetinde hatır vardır. Filân ağanın hatır. İkincisi; tesir, cebrî bir tesir. Üçüncüsü de; bir şey mukabilinde yaptırmaktır. Pusla usulünde üçünün de tatbik edilmesi pek kolaydır.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Halka bir salâhiyet veriliyor, o mütegalibeyi mağlûbetsin.

ALİ RIZA B. (Devamla) — Hilmi Bey arkadaşımız yuvarlak usulünü söyledi. Tuhaf göründü ki, bu olur mu, olmaz mı diye, çünkü, taştan bahsetti. Ben onu demiyeceğim. Diyeceğim, yine bu pusla olsun. Fakat isimsiz, yazısız olsun. Çünkü, bendeniz ve birçok arkadaşlar bunu fiilen görmüşüz ve hiç suiistimal buna girmediği için bendeniz teklif etmeye borğuyum. Heyeti Celileniz nasıl münasib görürse tabii öyle yapar.

Şimdi perde arkasında bir sandık olur sandığın yarısı beyaz, yarısı siyah boyalıdır. Şimdi bu sandığın önüne müntehib heyeti oturmuş, defteri önüne koymuş, yanlarında taş veya sandık var. Meselâ: Bir köyden yüz müntehib geldi. Yüz kişi gelmiş işe o köy için yüz tane fındık olacak. Meselâ Ahmedoğlu Mehmed geldiğinde o heyetin reisi kolunu uzatarak ona bir fındık verir. Yahut da yine diyeceğim ki, fındıktan vazgeçeyim, yalnız pusla, fakat isim olmasın. Mühürlü bir pusla olsun. İstersen Hüseyin ağayı karaya, istersen beyaza at. O adam alır o kâğıdı girer, perdenin arkasına, onu öyle bırakır ki, rüşvet almış olsa bile yine ben sana rey attım der. Fakat, onu Allah'tan başka kimse bilmez. Çünkü bunu çok teerübe etmiştik ve çok güzel olmuştu. Çünkü fiilen görmüş ve yapmıştık. Eğer münasip görülürse böyle olsun. Çünkü burada müntehiplerden okuyup yazmak bilmiyenler rey puslalarını istediklerine yazdırabilirler. İşte bu istedikleri Ahmed'in yerine Mehmed yazılabilir. Sonra hatır için adam intihabedilir. İşte falan kişiyi yazdım götür at, iyi adamdır diyebilir iki, rüşvet alabilir üç. Onun için puslaya isim yazılmasın,, bendenizin fikrim bu. Oradaki o müntehip büyük bir felâkete uğramasın. Yine o pusla, yine o rey verilsin ve istediği yere reyini bıraksın, çıksın.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Ya namzetler muayyen değilse namzetlere reyini vermiyecek, nasıl yapsınlar?

ALİ RIZA B. (Kars) — Şimdi müsaade buyurun. Namzetlere zaten orada rey vermek icabetmez dedikten sonra başkasını istemez. Hiç birini istemiyorsa hepsini karaya bırakır, orada yüz rey var idi yüz fındık ediyor. Meselâ altmış beyazda, kırkı karada çıktıysa noksandır. O saat muayene ederler. Ve o naksanı ikmal ederler. Yok eğer bir noksan veya bir fazla çıkıyorsa mu-

ayene ederler ve düzeltirler. Rey puslaları beyaz olarak verilip perde arkasında...

BİR MEBUS Bey — Her namzet için bir sandık mı var?

ALİ RIZA B. (Devamla) — Hayır efendim. Birinci Ahmed Ağa, ikinci Mehmed Ağa. Birinci meselâ beş kişi namzet olmuş, birinci Ahmed Ağa için yüz kişi namzet konur, heyet bir bir sayar. Ahmed Ağa denildi mi o yüz kişi gider, istiyen beyaza, istiyen siyaha rey atar. Heyet sandığı açar, kollar sıvalı olarak görünsün diye, bir bir sayar. Sonra tahtaya beyaz ve kara isim yazılır. Bu defa Hüseyin Ağaya rey toplanır. Bu çok muntazam yapılmış bir usuldür. Hattâ bunu ben fikrimden icadetmedim. İyiliği tecrübelerle sabittir. Hattâ çok para sarf edenlerin parası bile hevaya gitmiş, ikinci defa böyle bir hileyi yapmamıştır. Maddenin bu suretle tadili hakkında tadilimiz var. Bunun için teklifim rey puslaları yazısız olarak kullanılsın.

ZEKÂİ B. (Adana) — Efendim, bu otuz birinci maddede rey puslalarının istimali tavsiye olunmakta iken bâzı arkadaşlar rey puslaları suretiyle intihaptan ise başka bir şekil intihap yapalım, ahaliye kolaylık olsun dediler. Taş at-sınlar. Yuvarlak at-sınlar. Beyaz kara olmak üzere sandıkları taksim edelim, o suretle yapalım dediler. Bendenizce memlekette alışılmış bir tarzı intihabın tebdiline ve başka bir şekle yeneden ahaliye alıştırmaya bir sebep yoktur. Burada bu maddede rey puslaları kesbi katiyet ettikten sonra intihap defteri mucibince o miktarın iki misli olmak üzere puslalar, intihap başlayacağı sırada müntahiplere ikişer, ikişer tevzi olunsun demekle belki anlaşılacaktır ki, her müntahibe ikişer pusla vermekten maksat, suiistimal ve nüfuza mâni olmaktır. Her müntahip hakikaten intihabat esnasında hatırla veyahut tehditle, Amerika'da olduğu gibi rey satın almak suretiyle hileler yapabilir. Onun için müntahibin eline mühürlü iki pusla vermek sureti ki; encümeniniz bunu tensibetmektedir, bundan maksat, müntahibin yanında ikinci bir pusla bulunsun. O vakit hatırını kıramıyacak ağanın muvacehesinde veyahut kendisini çok tazyik edenlerin yanında, mutlaka o mütegalibe sınıfına rey vermek için tazyik edilse bile reyini sandığa atarken isterse hakiki reyini koyar, isterse o mütegalibe sınıfına vadettiği

reyini atar. İşte bu maksatla yapılmıştır. İkişer pusladan maksat, reyini saklamak isteyenlerin hakiki reyinin temini içindir.

Beyaz ve kara aksanı ihtiva eder sandık meselesine gelince; bu nevi intihabat tarzı, nisbi usul intihabı kabul edilen memleketlerde, yani fırkalar teşekkül etmiş ve fırkalar namına ayrı ayrı namzetler vaz'edilerek onların haricinde ahalinin istediği kimselere rey vermek hakkının selbedilmiş olduğu yerlerde, memleketlerde caridir ve bu ancak Meclisi Mebusan intihabı için caridir. Bu bir kere burada hiç mevzu bahsolamaz. Bununla ancak ahalinin hürriyetini dehşetli surette takyidetmiş olursunuz. Yani o ahali mutlaka namzetliğini vaz'etmiş beş kişiden birisine rey verecektir. Eğer o adam isterse onlara rey verir, vermezse vermez. Fakat o vakit reyini istimal edemez. O adam sizin de dediğiniz beş kişiye rey vermiyecektir de kendisince malûm olan bir altıncıya, bir sekizinciye rey verecekse o takdirde siz ona hak vermiyorsunuz. Binaenâlâzâlik bizim memleketimiz için, nahiye teşkili ve nahiye şûraları için yapılacak intihapta bu teklif edilen usul hiçbir esas teşkil etmez. Yuvarlak meselesi; suiistimal ve hatırın önüne geçmek için ise ikişer pusla tevzi etmekle ihtimalât bertaraf edilmiş olur. Binaenaleyh bir hatırlı muvacehesinde, her hangi bir zinüfuz müvacehesinde birinin ismini yazmak mecburiyetinde kalacak olan adam, diğer puslaya hakiki reyini yazarak götürüp sandığa atmak için bu usul daha esastır. Kendisi yazamazsa oğluna, babasına yazdırır. Yok, eğer yuvarlak meselesini dersiniz, malûmâliniz sandığın başında icrai nüfuz edecek olan heyeti ihtiyariyle ve mütegalibe ve sairedir. Onlar bu işi idare edecekleri için o beyaz yuvarlakları veyahut o siyah yuvarlakları da oradan öbür tarafa kaldıramıyacakları ne malûmdur? Bu daha mühim bir şeydir. Halbuki başka kâğıt konamaz, çünkü kâğıt mühürlüdür. Binaenaleyh bu cihet beylerin buyurdukları veçhile değildir. Suiistimale daha ziyade mâni olacak şekildedir, beylerin buyurdukları şekil, nispî intihabın cari olduğu yerlerde; fırkaların namzet veze debilmek hakkının tatbik edildiği yerlerde olur.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Hayır efendim...

ZEKÂİ B. (Devamla) — Rica ederim, müsaade buyurunuz. Zatiâliniz çok bilmiş olabilirsiniz.

niz. Fakat sözlerime dikkat ederek cevap veriniz. Eğer intihapta Meclisi Mebusan mevzuubahs-olursa yine meşru olabilir. Bâzı yerlerde malûmuâlileridir ki; bir dairei intihabiyede birçok rakipler bulunmak sebebiyle reyleri rakipler tefrik eder. Binaenalâzalık bir mebus altmış rey ile ekseriyet kazanarak, yani nispi ekseriyet kazanarak diğer rakiplerine nazaran altmış rey ile intihabolunur. Ekalliyette kalan 300 rey sahibi mebus olamaz. Öbür tarafta nispi ekseriyette kalan altmış rey sahibi intihabolunur. İşte bu adaletsizlikleri bu yolsuzlukları meni için Mecalisi Mebusanda mebus olan âzanın yalnız dairei intihabiyesini değil, bütün memleketi temsil ettiği kaidesine istinadederek intihabı nispi usulü çıkarılmıştır, ve Avrupa'nın demokrat memleketlerinde bu; fazlaça mevcuttur. Bununla beraber fırkalar teşekkül etmiştir. Fırkalar bütün memlekette namzetliklerini vaz'ederler bu neticeden tevellüdeden hal şudur ki; bâzı yerlerde ekalliyette kalmış olan mebuslar dahi mebus olurlar. Çünkü her fırkanın topladığı âra nispetinde kendi mebuslarının kabulü esas tanınır. Farz edelim; Demokrat Fırkası 2 milyon rey kazanmış ise, bütün memleket dâhilindeki miktarına göre 2 milyon rey kaçta kaç ise, farz edelim 6 milyona nazaran üçte bir ise demekki Demokrat Fırkası bütün Meclisin yani yüz kişiden ibaret Meclisin üçte birini bulunduracak demektir. Efendim nelerde kazanmış ise otuz üçe iblağ edineciye kadar, onlar kaydolunur. Caiz ki, otuz üçüncü adam beş rey kazansın ve falan yerde kalmıştır. İşte bu umum memleket için doğrudur. Fakat bu nahiyeye şûralarına tatbik etmenin ve nahiyelerde bundan dolayı bir mefadı hukukunu aramanın yeri yoktur. Bunun hiç mânası yoktur.

VEHBİ B. (Karesi) — Şimdi efendim bu iki puslanın fevaidi olarak zatiâliniz köylünün işgal edilmesi ihtimalinin müstebad olduğunu söylediniz, bu böyle midir? 29 ncu maddede müdafaa ettiğiniz namzet meselesi ile, 33 ncu maddede sandıkların başına gelmesinden anlaşılıyor ki; ayrı sandıklara ayrı bir rey atmak içindir. Yok eğer her halde intihapta işgal edilmelerine mâni olmak için ikişer rey puslası verilecek ve tefsir ettiğinize nazaran böyle tatbik edilmek lâzım gelirse, bu, intihabatı alt üst etmekten başka bir şey değildir. Çünkü mutlaka suiistimal karışır. Eğer işgal edilen bir zat puslasını okuttuktan sonra işgal edildiğini anlarsa imamına veyahut

müdürüne gider, şu yanlış yazılmıştır, şunu alın iptal edin ve yerine bana başka bir kâğıt verin der. Binaenaleyh orada verilecek iki kâğıttan biri müntehip, diğeri âzalık için olabilir.

ZEKÂİ B. (Adana) — Olur ki, bu nüfuz ve hatır muvacehesinde de diyemeyecek vaziyettedir. Eğer bu nüfuza mâruz kalıyor ve bu hatıra riayete mecbur oluyor, böyle ayrı bir pusla yazmanın ihtimali yok dersiniz o halde ikinci bir puslaya lüzum yok demektir. Bendeniz burada ısrar etmiyorum. O ikinci pusla, namzetler için tahsis edilerek, doğrudan doğruya intihabolunacak âza için birer pusla verilmesinin kâfi olacağını ve bundan sonra bir suiistimal olmayacağına dair kanaatiniz hâsıl olur da Heyeti Celileniz kabul ederse bendeniz de kabul ederim. Ancak Heyeti Celilenize bunu zikretmekten maksadım beylerin diğer bir şekli intihabı tavsiye etmelerine karşıdır, yoksa ikişer rey puslasının tevzi edileceğine birer rey puslası tevzi edilsin.

VEHBİ B. (Karesi) — Rica ederim müsaade buyurunuz, bu intihap olunacak âza için mi kasdolunuyor?

ZEKÂİ B. (Adana) — Müntehiplere ikişer tevzi edilir.

VEHBİ B. (Karesi) — Tevzi edilen puslalar yalnız âza için midir namzetler için midir?

ZEKÂİ B. (Adana) — Benim anladığım yalnız âza içindir. Ve burada âza intihabı meselesi mevzuubahistir. Fakat zatiâllileri öyle tefsir ediyorlar. Namzetler için ayrıca pusla dağıtılır. İşte Heyeti Celile nasıl tefehhüm ederse ve nasıl karar verirse... Efendim vâzın kanunun da maksadı bundan ibaret kalıyor.

REİS — Buyurun Basri Bey...

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Reis Bey ben daha evvel söz istemiştim.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Efendim bu maddeden evvelki maddede yetmiş seneden beri düşünülüp de henüz lâyikiyle tatbik edilemeyen bir intihap mesleki usulünü kabul ettik; pekâlâ, fakat bir madde aşağı inince de rücu etmek oluyor. Acaba son usulü intihabı teşkil eden intihabı meslekiyeye seviyemiz müsaitmidir, değil midir? Müsait ise Hilmi Beyin ısrar ettikleri yuvarlak usulünün istenmesindeki mâna nedir? Kâh ifrata gidiyoruz kâh tefrite gidiyoruz. İtidal noktasını bulmak mümkün değil. Zekâi Beyefendinin buyurdıkları gibi bu kanun nahiyeye

kanunu olmasına ve nahiyelerin hududu intihabı mebusan iera edileceği zamanlardan daha çok dar bulunmasına nazaran o nahiyeler dâhilindeki intihabatta suiistimalât vukuu daha az vârittir.

Her müntahip reyini istediği adama yazdırmakta muhtardır. Binaenaleyh oralarda suiistimalât kasabalardan daha az olacaktır. Böyle yuvarlak usulüne, fındık usulüne hacet yoktur. Zannederim.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Bravo be...

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — İntihabatta dünyanın her yerinde türlü türlü fırıldaklar döner, türlü türlü suiistimaler olur. Hattâ paralar verilir bir çok menfaatler meydana atılır. Ve müthiş suiistimalât vukubudur. Bunun önüne geçmenin şimdiye kadar imkânı görülmemiştir. Fakat bu hilelere müracaat dahi, intihabata iştirak edenlerin intihabatla olan alâkası derecesini gösterir. İnşallah memleketimizde intihabat büyük mücadelelerle iera edilir ve suiistimalâtın önüne geçecek tedabir intihaz edilir. İntihabata ehemmiyeti mahsusa verilir. Yoksa efendiler, kendi menfaatine yaramıyan ve hiçbir şey görmiyen köylüye; istediğiniz şekli intihabı, istediğiniz usulü intihabı veriniz, bu köylü hiçbir zaman intihabatta bir alâkai mahsusa göstermeyecektir. Binaenaleyh köylüye bu alâkayı verecek tedabir ne ise onu düşünmek lâzımdır. Demin Zekâi Beyefendi, intihabın yalnız bir hak olduğu fikrini ihsas ettiler. Yani müntahiplerde bir hak vardır. hakikaten bizdeki bütün intihabatta kanunlarımızın kabul ettiğine göre intihap bir hak olarak telâkki edilmiştir. Halbuki bu doğru değildir. İntihabı yalnız hak değil, bir vazife olarak kabul etmek lâzım gelir. Ben bu kanunda böyle bir madde görmüyorum. Sonra bir namzet daha doğrusu encümen intihabatındaki usul gibi bir kısım mülâzım veyahut namzet, diğer kısmı da âza olacak zevat olmak üzere intihabedilecek zevatın iki kısma tefrikinde kabiliyet göremiyorum. Verilecek rey ile mülâzım olmıyan nasıl namzet olabiliyor? Mülâzım dediklerimizde temsil kuvveti daha fazla tecelli etmiş bulunur. Binaenaleyh ben bunda bir amelîlik göremiyorum. Encümenin bu hususta izahat vermesi lâzımdır.

Sonra fındık usulüne, taş usulüne de taraf tar değilim. Biri kollarını sıvıyor taş atıyor, fındık atıyor.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Kollarını sıvayan, taş veren çocuktur.

HASAN BASRÎ B. (Devamla) — O da hile yapar...

REİS — Efendim, kifayeti müzakere hakkında teklif var. Müzakereyi kâfi görenler ellerini kaldırırlar. Kâfi görülmedi, devam edeceğiz.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Efendim, bugünkü usulü intihabımız, malûmuâliniz en basit ve en ameli bir usuldür. Binaenaleyh bu noktai nazardan bunun tebdil ve tağyirine mahal yoktur. Bir defa Hilmi Beyefendi biraderimizin teklif ettikleri yuvarlak usulünde müşkülât vardır. Ali Rıza Beyefendinin buyurdukları gerçi daha kolay, daha mâkul ise de malûmuâliniz intihabedilecek adedi âza nispetinde ayrı ayrı sandıklar ihzar etmek lâzımdır.

ALİ RIZA B. (Kars) — Sandık birdir...

HAMDİ NAMİK B. (Devamla) — Sandık bir dahi olsa âzanın adedi kaç ise müntehipleri o kadar defa dolandırmak ve o kadar defa rey verdirmek lâzımdır.

Binaenaleyh bunun tatbiki da müşküldür. Bendeniz şekli intihabın tebdiline lüzum görmüyorum.

İkincisi efendim, demin Zekâi Beyefendi biraderimiz buyurdular ki; intihabata başlanacağı zaman müntahiplere ikişer varaka verilir. Bundan da maksat suiistimale mâni olmak değildir. Encümenin bu noktai nazarı, kâğıtların birisinin âzaya, diğerinin namzetlere aidolmasıdır. Binaenaleyh meselenin yanlış anlaşılması için tasriha lüzum görüyorum.

FAHREDDİN B. (Kars) — Efendiler, şimdi bizim elde bulunan ve müzakere ettiğimiz Nevahi Kanunundaki usulü intihap dolayısıyla arzı malûmat edeceğim :

Nevahi Kanunu otuz seneden beri memleketimizde tatbik edilmiş ve millet de bundan çok istifade etmiştir. İntihap hususuna gelince; yedi sene içerisinde üstüste tecrübe edilmiş ve suiistimal edilmemesi hususunda Boşmar usulü ihdas edilmiştir. İster nahije şûraları ve ister vilâyet şûraları intihabatında, intihap hakkını haiz olan zatlar bir defa intihap mahalline birikiyorlar. Bunların adedi bir deftere tesbit olunur. Şimdi intihabolunacak âzaya, meselâ; nahije şûrasına on tane veyahut otuz tane âza lâzım, içerinizden namzet gösteriniz, denilir. Ora-

da mevcut olan ve kendi reyini istimal hakkına malik olan kimseler, içlerinden olsun veya hut orada mevcudolmayan zatlardan olsun namzet gösterirler. Onların da isimleri ayrı bir deftere yazılır. Sonra ârayı tasnif için içlerinden bir heyet seçilir ve içlerinden şayamı itimat bir zatı da ârayı kabul etmek üzere ayrıca seçerler. Bir de perde arkasında bir sandık vardır. Onun da iki çekmecesi vardır. Bir tarafı siyaha, diğer tarafı beyaza boyalı ve anahtarla kilitlidir. Tasnifi âra eden zevatın eline sandığı kilitleyip anahtarını veriyorlar ve sandığı teslim ederken içinin boş olduğunu da gösteriyorlar. - Kazalarda ve vilâyetlerde kabul edilmiş usulü intihap böyledir - Sonra efendim intihabata başladığı vakitte ârayı kabul eden zatın yanında bir defter var. O diyor ki; meselâ; Ahmed Efendinin intihabına başlanıldı...

Orada mevcut ve reyini istimale mezun herkese bazen fındık veyahut olmazsa beyaz kâğıt verilir ve herkesin ismi okundukça gidiyor. Tasnifi âra heyetin yanında bir tek kâğıt alıyor; sandığın başında oturan ya, o kazanın müftüsü veyahut imamı gibi emin zevattır. Onlar diyorlar ki; bu Ahmed efendinin intihabıdır. İstersen beyaz tarafa at, istemezsen siyah tarafa at. O zat da serbesçe rey istediği tarafa atıyor. Âra toplandıktan sonra sandığın evvelâ beyaz tarafı ve sonra siyah tarafı tasnif edilir. Ve herkes ne kadar rey almış ise orada intihaba iştirak etmeyenlerin huzurunda kaydedilir. Bâdehu bizim şeklimiz gibi onlarda tasnif muamelesini yapıyorlar. Âraya iştirak eden meselâ yüz, namzetler de yirmi veya otuz diyorlar. Âradan ekseriyet kazananlar bunlardır ve şunlardır diye oradaki tasnif heyeti mazbata yapıyor ve heyet de mühürlüyor...

Bazen intihabatta mütagallibelerin harekâtı da görülür. Hükümeti Osmaniye Kars'a girdikten sonra iki defa intihoboldu. Biri belediye intihabı idi. O zaman içrimizde Ermeniler de vardı. Zati şerifin birisi Ermeni mahallelerinde ev ev dolaşarak pusla dağıtmış, bunu intihabedin diye. Zati şerifin birisi de; elinde bir kâğıt sokakta tesadüf ettiğine veriyor ve bunu intihap sandığına at diyor. Bunda suiistimal böyle olur; bir taraftan para veriliyor. Aldatıyorlar ve kimisi paraya kapılıyor. Kimisi reyini doğru istimal edemiyor.

Halbuki herkes perde arkasındaki intihabat-taki, orada bulunan ya bir hocadır veyahut emin başka birisidir - onun huzurunda bir pusla alıyor ve sandığa atıyor... Tam kim ki, sadakatle hizmet edecektir. Ona kimse görmeden, reyini veriyor...

Fındık meselesi arkadaşlar tehlikeli bir usuldür diye korkuyorlar.. O deliğe bir fındık bırakıldı mı, zannediyorlar ki, içinden bir gavur çıkacak... Hayır bu usulü intihapta herkes vicdaniyle muhakeme ederek hiç kimse görmeden - ne mütegalibeler ve ne de para verenler görmeden - perdenin arkasına geçiyor ve haizi itimadolan zevatın huzurunda reyini isterse beyaz, isterse siyah olarak sandığa atıyor... Bu usul yalnız bu intihabatta değil, nahiye müdürü intihabatında da câridir.

Şimdi bizim memleketimizde nahiye müdürü intihabatına başlanmış yine bu usul tatbik ediliyor. Nahiye müdürleri de bu usul üzere intihabolunuyorlar. Bizim memleketimiz bu usule alışmıştır. Kabulünü teklif ederim.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Arkadaşlar bir iki arkadaş daha evvelce birtakım taşlar, fasyeler filân yuvarlıyarak yuvarlak usulünü teklif ettiler.

Kardeşler, ben diyorum ki; en iyi usul, köylüye bir hak vermektir. Rica ederim o kadar müvesvis olmayınız. Köylüye bir hak verdiniz de, köylü bu hakkı istimal edemedi mi, edemeyecek mi? Diye düşünmeyiniz. Arkadaşlar eder, eder. Emin olun ki, eder.

YASİN B. (Oltu) — Mütegalibe olmazsa.

Dr. ABİDİN B. (Devamla) — Emin olun ki, avam, havassa daima bu gibi kurnazlıklarla ders verir. Evet bu böyledir. Değil mi efendiler? Avam her vakit galiptir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Avam tâbiri nedir?

Dr. ABİDİN B. (Devamla) — Halk, halk o halk ki, sen istemezsin. Sen doğrudan doğruya, Hükümetçisin azimim, hükümetçisin (Alkışlar) halka sen hak vermesini bilmezsin. Yalnız bir Memiş çavuş öğrenmişsin.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Ağzı daha halk demeyi bilmiyor, halka avam diyor.

Dr. ABİDİN B. (Devamla) — Hayır hâşa halka hürmet ederim. (Sadede sadaları) pekâlâ sadede sadede geldik. (Handeler)

Arkadaşlar rica ederim. Bu yuvarlak usulü ile, bu taş usulü ile değirmen taşı mıdır nedir? Bunun için bir de (balyoz) alât ve edevatı-lâzımdır. Bir de birer sandık bilmem ne filân... Siyah taş koyacak, beyaz taş koyacak bilmem ne yapacak. Encümenin yaptığı madde gayet doğrudur. Halkı cehaletten kurtarmak için bir vasıtaadır. Rica ederim geri geri gitmiyelim daima ileriye gidelim ve halkı daima cahil bilmiyelim ve her zaman onlara bu kürsüden cahil demiyelim.

Efendim halk cahildir yapamaz, edemez neden dolayı böyle diyorsunuz? Halk âlimdir. Halk mukadderatına hâkimdir. Millet bilâkaydüşart her şeye hâkimdir. (Sadade sadaları) katıyen saded dâhilindedir. Binaenaleyh ikişer ikişer verilen puslalar gayet doğrudur. İhtimal, ben demiyorum ki, halk aldanır. Siz diyorsunuz. Yani siz aldanır diyorsunuz. Bu sefer aldanırsa da gelecek sefer tamamen âlimi olur. Evvelce malûmuâliniz ilk devri iptidaide parmak basmak usulü vardı. Parmak basmak usulünden sonra mühür ve en sonra imza ile para alınabilir oldu bu, buna benzer tekrar halkı bir taşçılığa sokarak, taş yuvarlatmak, tek gelirse, kazana-cak, çift gelirse talihsizliğine, bu ne hal rica ederim. Kısa söylüyorum. Maddenin aynen kabulünü teklif ediyorum.

REİS — 31 nci madde hakkında umumi müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

HACI TEVFIK Ef. (Kângırı) — Reis Bey mesele iyice anlaşlamadı. Yuvarlak meselesi gayet mühimdir. Rica ederim, iyice anlaşılsın. Yuvarlak meselesi hakkında son bir söz istiyorum.

REİS — Müzakere kâfi görüldü.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey kifayetin aleyhinde söz istiyorum.

REİS — Susunuz, Hilmi Bey. Kifayet kararı verilmiştir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bu kararın aleyhinde söz istiyorum. Nizamname bendenize bu hakkı vermez mi?

REİS — Olamaz efendim, öyle şey yoktur. Kifayet teklif edildiği vakit aleyhine söz olur, karar aleyhine söz yoktur efendim. Tadilnameleri okuyacağız.

Riyaseti Celileye

İnşallah cehalet devri geçiyor ve geçecektir.

31 nci maddenin aynen kabulünü Heyeti Celileye teklif ederim.

Lâzistan Mebusu
Osman

Riyaseti Celileye

31 nci maddede (müntahiplere ikişer ikişer tevzi olunur) cümlesinden sonra berveghiâti fıkranın ilâvesini teklif ederim. (Bu puslalar-dan birisine intihabedileceklerin, diğerine namzetlerin isimleri yazılır)

Mersin Mebusu
İsmail Safa

Riyaseti Celileye

İntihabediciler üzerinde tesir yapılmasına imkân bırakmamak için bir gözü siyah bir gözü beyaz bırakılmış iki gözlü bir sandığa perde arkasında taş vaz'etmek suretiyle köy intihaplarının yapılması hususunu teklif ederiz. Bu cihetin tanzimi ile maddenin ona göre tebdili için encüme iadesini teklif ederiz.

Kars Mebusu
Cavid
Kars Mebusu
Ali Rıza

Kars Mebusu
Fahredden
Batum Mebusu
Fevzi

Batum Mebusu
Ahmed

Riyasete

(Rey puslası) yerine (yuvarlaklar) istimali esasının kabulü ile 31 nci maddeden itibaren rey puslalarına mütaallik maddelerin bu esasça tashihi zımında encüme iadesini teklif ederim.

Bolu Mebusu
Tunalı Hilmi

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Beyefendi, takririmin Kars Mebusu arkadaşlarının vermiş olduğu teklif ile birlikte reye konmasını teklif ederim.

REİS — Efendim, zaten Kars mebuslarının teklifi ile Hilmi Beyin teklifi ikisi de bir mevzu üzerindedir. Yazısız kâğıt veyahut her hangi bir madde ile rey verilsin mealindedir. Encümenin bu takrirler üzerine sözü var mıdır?

ZEKÂÎ B. (Adana) — Hayır efendim. Encümen İsmail Safa Beyin teklifini kabul ediyor.

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — Encümenenden bâzı şeyler sordum ona cevap versinler, efendim.

REİS — Efendim, şimdi reye vaz'edilecek olan takrirler Kars Mebuslariyle Hilmi Beyin tadilnamesidir. Encümenin bu nokta üzerine söyleyecekleri varsa söylesinler.

ZEKÂÎ B. (Adana) — Encümen kabul etmiyor.

REİS — O halde Kars mebuslariyle Tunah

Hilmi Beyin tadilnamesi vardır ki; bir teklifi ihtiva ediyor. Puslalar yazılı olmasın, yazısız bir kâğıt veyahut her hangi bir madde olmasını teklif ediyorlar. Kabul edenler lûtfen el kaldırsın, bu esas ekseriyetle nazarı dikkate alındı.

HÜSEYİN AVNÎ B. (Erzurum) — Efendim, nâmetler meselesi cayı teemmüldür.

REİS — Efendim, Meclis bu esas nazarı dikkate aldı. Şimdi buna göre bir madde tanzim edilmek üzere maddeyi encümene veriyoruz.

Perşembe günü içtima edilmek üzere müzakereyi tatil ediyorum.

